

**ХМЕЛЬНИЦЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ПРАВА
ІМЕНІ ЛЕОНІДА ЮЗЬКОВА
ФАКУЛЬТЕТ УПРАВЛІННЯ ТА ЕКОНОМІКИ
Кафедра публічного управління та адміністрування**

МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему:

**НАПРЯМИ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ
НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ**

Виконав:

студент магістратури за спеціальністю 281
Публічне управління та адміністрування
денної форми навчання
КИРИЛЮК Олександр Володимирович

Наукова керівниця: доцентка кафедри
публічного управління та адміністрування,
кандидатка економічних наук, доцентка
Олена Володимирівна ХИТРА

Рецензент:

Хмельницький – 2021 рік

АНОТАЦІЯ

Кирилюк О.В. – Напрями реалізації конкурентної політики на регіональному рівні.

Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування.

Основна увага у магістерській роботі приділена обґрунтуванню теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо реалізації конкурентної політики на регіональному рівні.

У першому розділі роботи проаналізовано економічний зміст, цілі та напрями конкурентної політики як складової державного регулювання економіки. Також визначено основні засади нормативно-правового забезпечення конкурентної політики в Україні.

Другий розділ присвячений аналізу стану конкурентного середовища в Україні та Хмельницькій області. Також тут здійснено оцінку роботи Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України щодо захисту економічної конкуренції.

У третьому прикладному розділі роботи автором запропоновано концептуальні основи реалізації конкурентної політики в Україні та її регіонах. Також обґрунтовано перспективні напрями вдосконалення конкурентного законодавства в Україні, заходи щодо розвитку інституційного забезпечення реалізації конкурентної політики.

Ключові терміни та поняття: регіон, регіональне управління, державне регулювання, регіональний розвиток, конкуренція, добросовісна конкуренція, недобросовісна конкуренція, конкурентна політика.

SUMMARY

Kirilyuk OV - Directions of implementation of competition policy at the regional level..

Master's Degree Program for Master's Degree in specialty 281 Public management and administration.

The main focus of the master's thesis is on the substantiation of theoretical foundations and the development of practical recommendations for the implementation of competition policy at the regional level.

The first section analyzes the economic content, goals and directions of competition policy as a component of state regulation of the economy. The basic principles of regulatory and legal support of competition policy in Ukraine are also determined.

The second section is devoted to the analysis of the competitive environment in Ukraine and Khmelnytsky region. The work of the Khmelnytsky Regional Territorial Branch of the Antimonopoly Committee of Ukraine on the protection of economic competition was also assessed here.

In the third applied section of the work the author proposes the conceptual basis for the implementation of competition policy in Ukraine and its regions. Perspective directions of improvement of the competition legislation in Ukraine, measures on development of institutional maintenance of realization of a competition policy are substantiated also.

Key terms and concepts: region, regional governance, state regulation, regional development, competition, fair competition, unfair competition, competition policy.

ЗМІСТ

ВСТУП	
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ	
1.1. Економічний зміст конкуренції, цілі та напрями конкурентної політики як складової державного регулювання економіки	
1.2. Нормативно-правове та інституціональне забезпечення конкурентної політики.....	
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	
2.1. Загальна характеристика конкурентного середовища в Україні.....	
2.2. Оцінка ефективності функціонування Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України	
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ	
3.1. Концептуальні засади реалізації конкурентної політики	
3.2. Розвиток правового забезпечення конкурентної політики.....	
3.3. Обґрунтування інституційних основ захисту економічної конкуренції.....	
ВИСНОВКИ	
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	

ВСТУП

Актуальність дослідження. На сучасному етапі адміністративної та політико-правової реформи в Україні, а також у зв'язку з переходом до ринкових механізмів господарювання важливого значення набуває уточнення місця і ролі державного управління у розв'язанні завдань економічного зростання. Не дивлячись на тенденцію до лібералізації світової економіки, формування конкурентної політики держави як чинника підвищення конкурентоспроможності національної економіки залишається об'єктивно необхідним, оскільки її існування лише у режимі вільної конкуренції є невиправданим. Україна володіє досить потужними монополіями, але на сьогодні у період радикального реформування економіки та соціальної сфери послаблення контролю за ними з боку держави створює реальну загрозу національній безпеці України та зараховує проблеми конкурентної політики до найважливіших державних пріоритетів.

Загальні теоретичні та методичні засади формування та реалізації конкурентної політики заклали такі відомі зарубіжні науковці, як: Т.Веблен, Дж.Гелбрейт, У.Петті, Д.Росс, С.Фішер, Е.Чемберлін, Ф.Шерер, Р.Шмалензі та інші.

Основи формування конкурентної політики в Україні заклали такі вітчизняні вчені як: П. Гайдуцький, А. Гальчинський, В. Геєць, М. Долішній, Б. Данилишин та інші. Окремі проблеми у цій сфері були предметом аналізу в працях таких вітчизняних вчених як: Я. Базилюк, В. Бодров, В. Бакуменко, А. Дегтяр, Ю. Макогон, Л. Пісьмаченко, С. Поважний, Д. Стеченко та інші.

Позитивно оцінюючи результати досліджень, слід водночас зазначити, що більшість проблемних питань конкурентної політики пов'язана, насамперед, з неефективністю державного управління. Особливого значення набуває також напрямів реалізації конкурентної політики на регіональному рівні.

Більшість аспектів зазначеної проблематики залишаються предметом постійних гострих дискусій, що й зумовило актуальність магістерського дослідження.

Мета й завдання дослідження. *Метою* дослідження є розвиток теоретико-методичних засад та обґрунтування науково-прикладних рекомендацій щодо удосконалення конкурентної політики держави на регіональному рівні.

Для досягнення мети дослідження було вирішено такі *завдання*:

- проаналізувати економічний зміст, цілі та напрями конкурентної політики як складової державного регулювання економіки;
- визначити основні засади нормативно-правового забезпечення конкурентної політики в Україні;
- проаналізувати стан конкурентного середовища в Україні та Хмельницькій області;
- здійснити оцінку роботи Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України щодо захисту економічної конкуренції;
- опрацювати концептуальні основи реалізації конкурентної політики в Україні та її регіонах;
- встановити недоліки та перспективні напрями вдосконалення конкурентного законодавства в Україні;
- запропонувати заходи щодо розвитку інституційного забезпечення реалізації конкурентної політики.

Об'єктом дослідження є напрями реалізації конкурентної політики України.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні питання забезпечення реалізації конкурентної політики на регіональному рівні.

Методи дослідження. На різних етапах дослідження використовувались методи, адекватні меті і його завданням. Зокрема, використані методи аналізу філософської, економічної, управлінської

літератури, наукових вітчизняних та зарубіжних першоджерел, законодавчо-нормативних документів та матеріалів про конкурентну політику (для визначення змісту та з'ясування якісного стану наукового забезпечення і світових тенденцій розвитку механізмів конкурентної політики); методи класифікації, систематизації, узагальнення (для оцінки конкурентного середовища в Україні та її окремих регіонах, а також ефективності функціонування Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України); порівняльний аналіз та синтез, метод прогнозування (дали змогу з'ясувати шляхи та засоби удосконалення процесу реалізації конкурентної політики України в окремих її регіонах).

Практичне значення одержаних результатів. Практичне значення теоретичних і практичних розробок магістерської роботи полягає в тому, що на їх основі обґрунтовано низку конкретних пропозицій, що можуть бути використані у поточній роботі Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України при визначенні завдань та пріоритетів д-сті на перспективний рік.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ

1.1. Економічний зміст конкуренції, цілі та напрями конкурентної політики як складової державного регулювання економіки

Створення та розвиток конкурентного середовища — невід’ємна складова функціонування ринкової економіки. В країнах з розвинутою ринковою економікою державні органи, на які покладено функції захисту та розвитку конкуренції, є одними з найвпливовіших установ, що визначають економічну політику держави. В Україні держава також намагається створити ефективний механізм конкуренції. Статтею 42 Конституції України проголошено, що «...Держава забезпечує захист конкуренції у підприємницькій д-сті. Не допускаються зловживання монопольним становищем на ринку, неправомірне обмеження конкуренції та недобросовісна конкуренція. Види і межі монополії визначаються законом» [27].

Концепцію конкуренції вперше було закріплено в роботі Адама Сміта «Про природу і причини багатства народів» (1776 р.). За тих умов дефініція «конкуренція» означала лише просту відсутність якихось правових обмежень у торгівлі. Економічний лібералізм також заперечував державне втручання у «вільну гру ринкових сил» [53, С.88].

У науковій літературі поняття конкуренції визначається досить широко та неоднозначно. Так, наприклад, її називають основним механізмом здійснення взаємозв’язку між виробниками, властивістю або рисою ринку, елементом господ. механізму, нарешті – головним елементом прогресу тощо [61]. Таке розмаїття характеристик можна пояснити складністю та багатозначністю категорії «конкуренція». Конкуренція – явище передусім економічне [44]. Її основу становлять економічні відносини між суб’єктами господарювання. Деякі з таких відносин закріплюються у правових нормах, і саме тому для з’ясування поняття та визначення суті конкуренції слід

розкрити категорію «конкуренція» в економічному сенсі й визначити правові форми її реалізації.

Слід зазначити, що конкуренція в підприємницькій д-сті існує, якщо має місце протистояння, зіткнення інтересів підприємців у процесі д-сті щодо виробництва та продажу товарів, виконання робіт, надання послуг, спрямованої на систематичне отримання прибутку. Мета суперництва суб'єктів підприємництва в даній ситуації досягається лише в тому разі, якщо результати їхньої д-сті (товари, роботи, послуги) будуть схвалені та придбані іншими суб'єктами, які не беруть участі в суперництві безпосередньо. Інакше конкуренція не мала б сенсу [44; 45].

Вважаємо за потрібне звернути увагу на те, що в результаті конкурентної боротьби та взаємодії капіталів на ринку складаються різні типи конкурентних ринків: ринок досконалої конкуренції, ринок монополістичної конкуренції та ринок олігополії [1; 3; 23; 39]. Дамо загальну характеристику кожному із зазначених типів ринку (табл. 1.1.).

Таблиця 1.1.

Характеристика типів конкурентного ринку

№	Назва	Зміст
1.	Ринок досконалої («чистої») конкуренції	Складається з великої кількості продавців та покупців будь-якого схожого товарного продукту, причому жодний окремий покупець або продавець не має великого впливу на рівень поточних ринкових цін товару. Така ситуація на ринку зумовлена однорідністю пропонованої продукції (товару), повною свободою входу та виходу з ринку, а також рівним доступом до інформації.
2.	Монополістична конкуренція	Велика кількість виробників пропонує подібну, але не ідентичну продукцію, тобто на ринку присутні гетерогенні товари. Якщо за умов досконалої конкуренції фірми виробляють стандартизовану (однорідну) продукцію, то за умов монополістичної конкуренції виробляється диференційована продукція. Диференціація стосується передусім якості продукту чи послуг, завдяки чому в споживача складаються цінові переваги.
3.	Олігополія	Характеризується невеликою кількістю учасників – коли порівняно мала (у межах десятка) кількість фірм панує на ринку товарів чи послуг. Класичним прикладом олігополії є «велика трійка» в США – «Дженерал моторз», «Форд» та «Крайслер». За умов олігополії можуть вироблятися як однорідні, так і диференційовані товари.

Джерело: складено за [1; 3; 23; 39].

Отже, у принципі, конкуренція – це боротьба між виробниками за можливість продати результати своєї д-сті споживачам. Проте слід мати на

увазі, що споживач є не метою, а лише засобом у конкурентній боротьбі. Тому однією з цілей права конкуренції є захист споживачів від постачальників. Часто дія тих або інших заходів на споживача є вирішальним чинником при визначенні їхньої правомірності з погляду права конкуренції [81; 83]. Інший аспект проблеми – поведінка конкуруючих підприємств у відносинах між собою. У даному разі конкуренція є добросовісною, якщо перевага одного виробника над іншим доводиться якістю його товарів або послуг [83].

В економічній та юридичній теорії серед різних трактувань конкуренції окреслюються три основні її види: поведінкова, структурна і функціональна (рис.1.1.).

Рис. 1.1. Види конкуренції

Примітка. Складено автором.

Об'єктивна необхідність втручання держави в процеси конкуренції виникає у результаті наявності не тільки позитивних, але й суттєвих негативних її наслідків, які потребують пильної уваги з боку держави. Конкуренція регулює пропорції виробництва, сприяє збалансованості попиту та пропозиції, а водночас постійно їх порушує. На висококонкурентних ринках непередбачуваність поведінки підприємців зростає, і це спричиняє порушення рівноваги виробничих процесів, факторів виробництва, цін.

З метою усунення та послаблення негативних наслідків конкурентної боротьби і посилення її позитивних результатів у розвинутих ринкових країнах почали формувати конкурентну політику держави. Досвід країн з розвинутою ринковою економікою свідчить про необхідність захисту конкуренції державою, необхідність втручання держави в процеси конкурентної боротьби. Причому потрібен не просто захист конкуренції, не лише певне втручання в ці об'єктивні процеси, а й усіяка їх підтримка. Не тільки регулювати процеси, які стихійно самі собою формуються в різних сферах виробництва, а й створювати всі необхідні умови для забезпечення оптимального співвідношення ринкових сил з потребами ефективного суспільного розвитку. Держава повинна підтримувати добросовісні прояви конкуренції та попереджати або припиняти негативні її наслідки. А ще краще, якщо держава не просто спостерігає за цим процесом, а й сама впливає на його розвиток. Вищий етап державної політики в цих питаннях – створення оптимальних умов для вільного розвитку конкуренції [80, С.2].

Для нашої країни конкурентна політика держави залишається вкрай важливою проблемою. У нас поки що ринкові сили не працюють на достатньому рівні, тому їх до пори до часу повинне замінити державне регулювання. У більшості сфер не можна від нього відмовлятися, доки в цих сферах не запрацюють регулюючі ринкові механізми. Великою помилкою є ставка на дію ринкових сил і усунення державного регулювання там, де не спрацьовують ринкові сили. При цьому не можна й повністю покладатися на роль суб'єктивного фактора в розвитку економіки. Регулюючі можливості держави мають певну об'єктивну межу.

В узагальненому вигляді основним завданням конкурентної політики можна визначити:

- 1) створення нормальних, рівних умов для роботи всіх суб'єктів підприємницької д-сті;
- 2) захист від свавілля монополій.

Історично так і склалося, що в більшості розвинених країн основні зусилля конкурентних органів спрямовані, з одного боку — на проблеми монопольної д-сті (антимонопольне законодавство), а з іншого боку, на захист від недобросовісної конкуренції [82, С.11].

Як і в більшості інших напрямків державного регулювання економіки, в конкурентній політиці важливо знайти ту золоту середину, в межах якої втручання держави недоцільне, а де регулювання надзвичайно необхідне. Передусім держава, як ніхто інший, має можливості й важелі регулювання процесу формування конкурентного середовища. Вона має контролювати процеси злиття компаній та інші види економічної концентрації, в результаті яких може відбуватися монополізація товарних ринків. Значною мірою від рішень різних державних органів залежить встановлення чи усунення бар'єрів доступу на ті чи інші ринки нових конкурентів. Особливо це має значення в зовнішньоекономічній д-сті [77, С.5].

У цілому, конкурентна політика як комплекс цілеспрямованих заходів, направлених на створення і захист конкурентного середовища, здійснення профілактики та безпосереднє припинення порушень конкурентного законодавства, сприяння розвитку добросовісної конкуренції є важливим напрямком державного регулювання соціально-економічних процесів, без якого неможливий ефективний розвиток суспільства в умовах ринку.

Втручання держави в життєдіяльність суспільства може бути надзвичайно різноманітним. Вплив може здійснюватися як у сфері виробництва, так і в невиробничій сфері. При цьому передусім держава повинна виконувати такі функції, які, крім неї, ніхто не зможе здійснити. Необхідність державного втручання особливо проявляється в перехідний період реорганізації економіки, який охоплює реформування відносин власності. Серйозної уваги з боку державних органів потребують: оптимальний перехід від єдиної монопольної державної власності до багатоманітності форм власності та видів господарювання, швидкий розвиток малого й середнього бізнесу, створення фінансово-промислових

груп і різних об'єднань у вигляді концернів, холдингів, конгломератів та консорціумів [18, с. 35].

Встановлено, що між напрямками державної політики існують певні протиріччя, які впливають на рівень життя громадян. Результати аналізу свідчать, що існує коло проблем, вирішення яких завжди буде знаходитися поза компетенцією окремого напрямку державної політики. Структурно такі засоби не можна віднести до будь-якого з напрямків державної політики (рис. 1.2.).

Рис. 1.2. Місце конкурентної політики серед інших напрямків державної політики

Джерело: [38].

Логічним, з огляду на домінування конкурентної політики над іншими напрямками д-сті уряду є віднесення таких засобів саме до її важелів впливу.

Як висновок слід ще раз наголосити, що конкурентна політика держави – це не стільки боротьба з порушеннями конкурентного законодавства, скільки комплекс заходів щодо формування ефективного конкурентного середовища в країні та регіонах. Треба створювати дійсно ринкові умови, і

тоді більшість проблем, які сьогодні виникають у процесі конкуренції, зникне сама собою. Але при цьому потрібне формування загальної культури конкуренції у широких верств населення, і перш за все у підприємців і посадових осіб регулюючих органів, потрібні зусилля всіх органів влади і управління. Спрямування їхніх зусиль у відповідному напрямку – важлива функція держави.

1.2. Нормативно-правове та інституціональне забезпечення конкурентної політики

Необхідною передумовою розвитку ринково орієнтованого суспільства в Україні є розробка відповідного конкурентного законодавства, яке перешкоджало б потужним суб'єктам господарської д-сті спотворювати конкуренцію.

На сьогодні з впевненістю можна сказати, що систему національного законодавства у сфері конкуренції в Україні вже створено. Основу її становлять Закони України «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції». Поряд з цим, до джерел конкурентного права України належать: Конституція України та спеціальні закони як основа, що визначає механізм правового регулювання конкуренції; акти Президента України; акти Кабінету Міністрів України; акти Антимонопольного комітету України; відомчі акти; міжнародні угоди; практика судів; чесні звичаї у конкуренції. Крім того, елементи конкурентних правил додано до деяких інших законів України («Про зовнішньоекономічну діяльність», Господарський кодекс тощо). Всі ці законодавчі акти разом становлять рамкову правову базу для регулювання конкурентних підприємницьких відносин в Україні.

Конкурентійне законодавство України, за оцінками європейських експертів, є одним з найбільш прогресивних серед країн СНД. Перш ніж перейти до більш детального аналізу положень внутрішнього законодавства у сфері конкуренції, слід дати загальну характеристику сучасної конкурентної

політики в Україні. Зазначимо, що одним із найважливіших напрямів економічної політики в Україні є конкурентна політика держави, що передбачає, зокрема, розвиток економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській д-сті, захист суб'єктів господарювання та споживачів від недобросовісної конкуренції. Відповідно до законодавства України, метою конкурентної політики є створення оптимального конкурентного середовища д-сті суб'єктів господарювання, що забезпечує ефективне функціонування соціально орієнтованої ринкової економіки країни.

Основними суб'єктами конкурентної політики в нашій державі є (табл.1.2):

Таблиця 1.2 - Суб'єкти конкурентної політики

Назва	Повноваження
Верховна Рада України	ухвалює законодавчі акти, що становлять основу конкурентного законодавства; визначає засади внутрішньої та зовнішньої політики; затверджує загальнодержавні програми економічного розвитку
Президент України	ухвалює акти з питань основних напрямів конкурентної політики, демонополізації економіки та розвитку конкуренції
Кабінет Міністрів України	забезпечує проведення фінансової, цінової, інвестиційної та податкової політики; розробляє і здійснює загальнодержавні програми економічного розвитку України; приймає рішення з питань забезпечення процесу демонополізації та антимонопольного регулювання; встановлює порядок визначення об'єктів антимонопольного регулювання, його кількісних і якісних показників та параметрів
Фонд державного майна України, місцеві органи приватизації	здійснюють приватизацію майна державних підприємств з урахуванням вимог конкурентного законодавства
Центральні та місцеві органи державної виконавчої влади	розробляють і реалізують заходи стосовно демонополізації економіки та розвитку конкуренції, що є складовою частиною галузевих і регіональних програм ринкових перетворень; виходять з ініціативою щодо демонополізації конкретних об'єктів; вживають заходів для регулювання відповідних ринків і діяльності монопольних утворень

Примітка. Систематизовано автором.

Державну політику у сфері розвитку економічної конкуренції та обмеження монополізму в господарській д-сті, проведення заходів щодо демонополізації економіки, фінансової, матеріально-технічної, інформаційної, консультативної та іншої підтримки суб'єктів господарювання, які сприяють розвитку конкуренції, здійснюють органи

державної влади, органи місцевого самоврядування та органи адміністративно-господарського управління і контролю. Ці органи зобов'язані сприяти розвитку конкуренції та не вчиняти будь-яких неправомірних дій, що можуть негативно вплинути на конкуренцію. Державний контроль за дотриманням законодавства щодо захисту економічної конкуренції, захист інтересів суб'єктів господарювання та споживачів від його порушень здійснюють Антимонопольний комітет України та його органи.

Існує думка, що інститут захисту економічної конкуренції є основою конкурентної політики в Україні [83]. Виходячи з цього, можна вважати природним, що ключову роль у формуванні та реалізації конкурентної політики в Україні відіграє державний орган, основною метою дія якого є забезпечення державного захисту конкуренції в підприємницькій діяльності – Антимонопольний комітет України (АМК).

Офіційною датою створення АМК вважається 26 листопада 1993 р., коли було ухвалено Закон України «Про Антимонопольний комітет України» [51]. Призначення в грудні того року державних уповноважених Комітету започаткувало його повномасштабну діяльність як колегіального органу.

На сьогодні, згідно з чинним законодавством, АМКУ є державним органом із спеціальним статусом, метою дія якого є забезпечення державного захисту конкуренції у підприємницькій діяльності та у сфері державних закупівель. Особливості спеціального статусу Антимонопольного комітету України обумовлюються його завданнями та повноваженнями, в тому числі роллю у формуванні конкурентної політики, та визначаються цим Законом, іншими актами законодавства і полягають, зокрема, в особливому порядку призначення та звільнення Голови Антимонопольного комітету України, його заступників, державних уповноважених Антимонопольного комітету України, голів територіальних відділень Антимонопольного комітету України, у спеціальних процесуальних засадах діяльності Антимонопольного комітету України, наданні соціальних гарантій, охороні особистих і майнових прав працівників

Антимонопольного комітету України на рівні з працівниками правоохоронних органів, в умовах оплати праці.

Антимонопольний комітет України підконтрольний Президенту України та підзвітний Верховній Раді України. Він щорічно подає Верховній Раді України звіт про свою діяльність. До основних завдань АМК законодавець відніс формування та реалізацію конкурентної політики в таких сферах:

1. здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції, узгодженими діями та концентрацією суб'єктів господарювання;
2. регулювання цін (тарифів) на товари, що виробляються суб'єктами природних монополій;
3. сприяння розвитку добросовісної конкуренції;
4. методичне забезпечення застосування конкурентного законодавства.

Антимонопольний комітет України та його територіальні відділення, постійно діючі та тимчасові адміністративні колегії складають систему органів Антимонопольного комітету України (рис.1.3).

Важливим питанням, пов'язаним з реалізацією конкурентної політики держави на усіх рівнях, у тому числі, регіональному, є необхідність належного виконання Антимонопольним комітетом України функції державного контролю. Сутність державного контролю полягає в спостереженні та перевірці суспільної системи та всіх її елементів відповідно до визначених напрямів, а також в попередженні та виправленні можливих помилок та неправомірних дій, що перешкоджають такому розвитку.

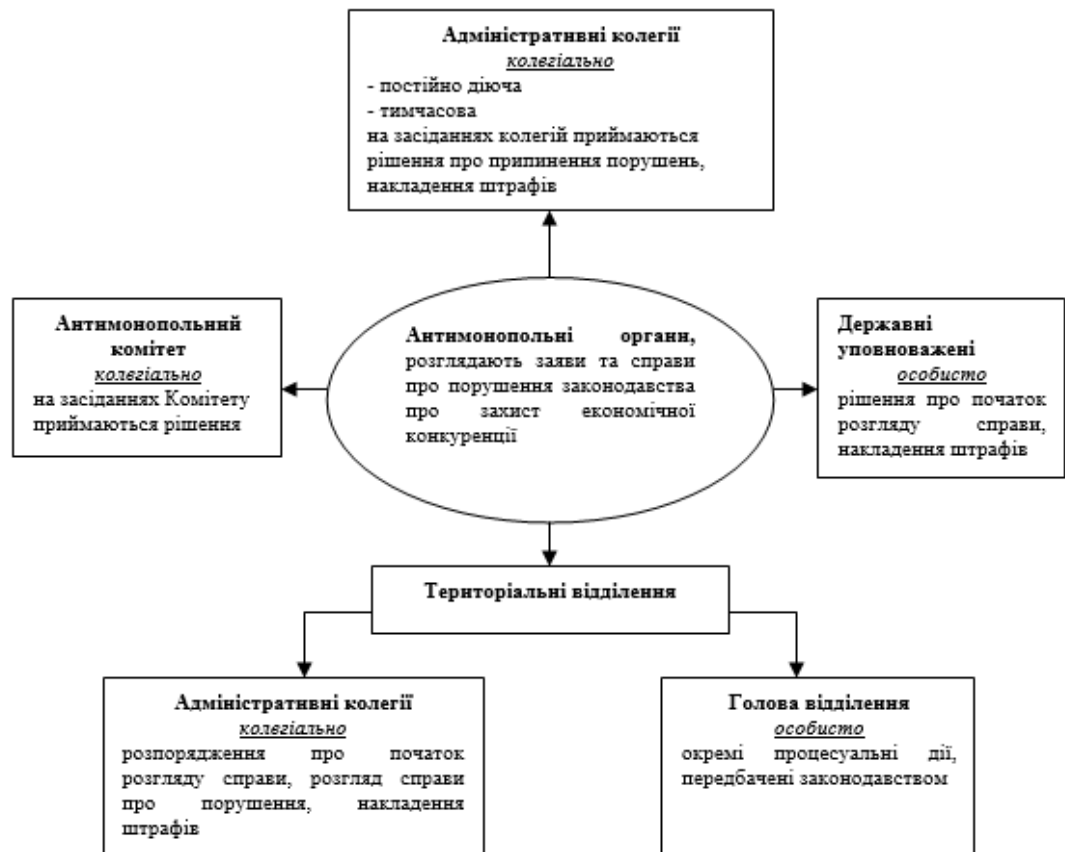

Рис.1.3. Система органів Антимонопольного комітету України
Примітка. Складено автором.

Державний контроль в сфері захисту конкуренції приведений як кінцева функція державного управління, тобто діяльність спеціально створених державних органів, зокрема антимонопольних органів, яка безпосередньо спрямована на реалізацію конкурентного законодавства.

Державний контроль у сфері захисту економічної конкуренції має наступні характерні ознаки:

- 1) для здійснення контролю створена система спеціальних органів – Антимонопольний комітет та його територіальні відділення, виключна компетенція яких пов’язана з таким контролем;
- 2) основою цього контролю є відносини влади та підпорядкованості;
- 3) цей контроль є спеціальним контролем, в основі якого лежить перевірка не тільки дієвості суб’єктів господарювання та реалізації повноважень органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-

господарського управління, а й дотримання ними вимог конкурентного законодавства;

4) зазначеному контролю притаманний активний характер, спрямований на прийняття конкретних заходів із захисту економічної конкуренції.

В Україні місцеві органи влади, органи місцевого самоврядування, що беруть участь у розробці та реалізації конкурентної політики, взаємодіють з АМК в питаннях розвитку конкуренції, розробки регіональних програм економічного розвитку та інформують його про виконання заходів, пов'язаних із реалізацією конкурентної політики. Водночас ці органи зобов'язані погоджувати з Комітетом проекти нормативно-правових актів та інших рішень, що можуть вплинути на конкуренцію на території України. АМК наділений також повноваженням погоджувати проекти відповідних нормативно-правових актів Президента України та Кабінету Міністрів України в разі їх надходження.

Інституційно-організаційна основа захисту економічної конкуренції в Україні передбачає декілька інститутів (рис.1.4.). Останній інститут тільки починає розвиватись, у його основі має лежати система спілок підприємців, які функціонують на підставі професійних кодексів етики (кодексів честі) й охоплюють підприємців за різними галузями і напрямками д-сті.

Рис. 1.4. Інституційно-організаційна основа захисту економічної конкуренції

Примітка. Складено автором.

Розглянемо детальніше положення закону «Про захист економічної конкуренції», адже саме він становить матеріальну базу антимонопольного

права України і є своєрідним кодексом. Він визначає правові засади підтримки та захисту економічної конкуренції, обмеження монополізму в господарській діяльності і спрямований на забезпечення ефективного функціонування економіки України на основі розвитку конкурентних відносин. Закон регулює відносини органів державної влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю із суб'єктами господарювання, а також відносини одних суб'єктів господарювання з іншими, зі споживачами, іншими юридичними та фізичними особами у сфері економічної конкуренції. Цей закон застосовують до відносин, що впливають чи можуть вплинути на економічну конкуренцію на території України.

Встановлюючи сферу його застосування, слід виходити із даного в ньому законодавчого визначення поняття «економічна конкуренція»: економічна конкуренція (конкуренція) – це змагання між суб'єктами господарювання з метою здобуття завдяки власним досягненням переваг над іншими суб'єктами господарювання, внаслідок чого споживачі та суб'єкти господарювання мають можливість вибирати між кількома продавцями, покупцями, а окремий суб'єкт господарювання не може визначати умови обороту товарів на ринку [33].

Відповідно до законодавства України антиконкурентні узгоджені дії, що призводять до дискримінації конкурентів і споживачів і створюють небезпеку для ефективного функціонування ринкових відносин, є одним із видів порушень законодавства про захист економічної конкуренції. Важливо з'ясувати, які саме дії за законодавством України визначаються як власне узгоджені.

Під узгодженими діями доцільно розуміти укладення суб'єктами господарювання угод у будь-якій формі, прийняття об'єднаннями рішень у будь-якій формі, а також будь-яка інша узгоджена конкурентна поведінка (діяльність, бездіяльність) суб'єктів господарювання. Узгодженими діями є також створення суб'єкта господарювання, метою чи наслідком чого є

координація конкурентної поведінки між суб'єктами господарювання, які створили зазначений суб'єкт господарювання, або між ними і новоствореним суб'єктом господарювання [26].

Розглянемо ще один вид порушення економічної конкуренції – зловживання домінуючим становищем. Одразу зазначимо, що сама наявність домінуючого становища не є порушенням – порушенням є лише зловживання цим становищем. Згідно з п. 1 ст. 12 аналізованого закону, суб'єкт господарювання має монопольне (домінуюче) становище на ринку товару, якщо він: не має на цьому ринку жодного конкурента; не зазнає значної конкуренції через обмеженість можливостей доступу інших суб'єктів господарювання щодо закупівлі сировини, матеріалів та збуту товарів, наявність бар'єрів для доступу на ринок інших суб'єктів господарювання, наявність пільг чи інших обставин [26].

Домінуючим за українським законодавством вважається становище суб'єкта господарювання, частка якого на ринку товару перевищує 35%, якщо він не доведе, що зазнає значної конкуренції (ст. 12(2)). Домінуючим також може бути визнане становище суб'єкта господарювання, якщо його частка на ринку товару – 35% або менше, але він не зазнає значної конкуренції, зокрема внаслідок порівняно невеликого розміру часток ринку, що належать конкурентам (ст. 12(3)) [26].

Через відсутність дієвої конкуренції та ефективних засобів правового захисту споживачів різко посилюється тиск виробника (постачальника, продавця) на покупця (споживача) при нав'язуванні умов договору, у тому числі при встановленні цін на продукцію. За монополії виробництва споживач не може реально здійснити право вибору виробника (продавця) і потрапляє в економічну залежність від виробника-монополіста, який зазвичай нечесними способами намагається скористатися своїм домінуючим становищем.

Аналізований закон передбачає заборону такого специфічного виду правопорушення, як антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого

самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю. Згідно зі ст. 15 закону, антиконкурентними діями цих органів є прийняття будь-яких актів, надання письмових чи усних вказівок, укладення угод або будь-які інші дії чи бездіяльність органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю, що призвели або можуть призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції.

Поряд із законодавчим визначенням антиконкурентних дій закон містить неповний перелік складів правопорушень цього виду (рис.1.5.).

Антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю	заборона створення або перешкоджання створенню нових підприємств чи здійсненню підприємництва в інших організаційних формах у будь-якій сфері діяльності, а також встановлення обмежень на здійснення окремих видів діяльності, на виробництво, придбання чи реалізацію певних видів товарів;
	пряме або опосередковане примушення суб'єктів господарювання до вступу в асоціації, концерни, міжгалузеві, регіональні чи інші форми об'єднань або здійснення концентрації суб'єктів господарювання в інших формах;
	пряме або опосередковане примушення суб'єктів господарювання до пріоритетного укладення договорів, першочергової поставки товарів певному колу споживачів чи першочергового їх придбання у певних пролавіцв;
	будь-яка дія, спрямована на централізований розподіл товарів, а також розподіл ринків між суб'єктами господарювання за територіальним принципом, асортиментом товарів, обсягом їх реалізації чи закупівель або за колом споживачів чи продавців;
	встановлення заборони на реалізацію певних товарів з одного регіону країни в іншому або надання дозволу на реалізацію товарів з одного регіону в іншому у певному обсязі чи за виконання певних умов;
	надання окремим суб'єктам господарювання або групам суб'єктів господарювання пільг чи інших переваг, які ставлять їх у привілейоване становище стосовно конкурентів, що призводить або може призвести до недопущення, усунення, обмеження чи спотворення конкуренції;
	дія, внаслідок якої для окремих суб'єктів господарювання або груп суб'єктів господарювання створюються несприятливі чи дискримінаційні умови діяльності порівняно з конкурентами;
	дія, якою встановлюються не передбачені законами України заборони та обмеження самостійності підприємств, у тому числі щодо придбання чи реалізації товарів, ціноутворення, формування програм діяльності та розвитку, розпорядження прибутком

Рис.1.5. Антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю

Примітка. Складено автором.

Як свідчить практика, головна причина антиконкурентних дій – об'єднання функцій державного управління і господарської діяльності в одному органі. За таких умов природним є бажання цих органів надати своїм підрозділам привілейовані умови порівняно з іншими підприємцями, які ведуть аналогічну діяльність. Антиконкурентні дії органів влади, органів місцевого самоврядування, органів адміністративно-господарського управління та контролю залишаються одним із найпоширеніших видів порушень антимонопольного законодавства.

Одним із видів порушення норм антимонопольного права є концентрація суб'єктів господарювання. Закон «Про захист економічної конкуренції» не дає визначення «концентрації суб'єктів господарювання», а містить перелік дій, що є або можуть бути концентрацією. Згідно з його ст. 22, концентрацією визнається: злиття суб'єктів господарювання або приєднання одного суб'єкта господарювання до іншого; набуття одним чи кількома суб'єктами господарювання безпосередньо або через інших осіб контролю над одним або кількома суб'єктами господарювання чи частинами суб'єктів господарювання.

. На сьогодні питання концентрації є вельми актуальним, адже розгортання процесів приватизації, залучення іноземних інвестицій, розвиток приватного підприємництва зумовили необхідність розширення сфери державного контролю на всі види дій, що можуть призвести до монополізації ринків, і на господарюючих суб'єктів всіх організаційно-правових форм та всіх форм власності.

Антимонопольне законодавство України передбачає відповідальність за порушення законодавства про захист економічної конкуренції. Розділ VIII закону «Про захист економічної конкуренції» встановлює перелік порушень законодавства про захист економічної конкуренції, а також санкції за їх учинення. Виходячи зі змісту закону «Про захист економічної конкуренції», у разі порушення цього законодавства можливе застосування засобів

адміністративної, цивільної та кримінальної відповідальності, а також двох специфічних санкцій у вигляді штрафів, що їх накладає АМК України, і примусового поділу монопольних утворень. Найбільш поширеною санкцією за порушення антимонопольного законодавства в Україні є стягнення Комітетом штрафів з підприємців.

Виходячи із зазначеного вище, можна зробити такі висновки. В Україні сформовано антимонопольне право – самостійну галузь права, про що свідчить наявність окремого об'єкта правового регулювання, кола суб'єктів та правової бази й окремого інституційного механізму забезпечення конкуренції на ринку України. Хоча Україна має певні успіхи в забезпеченні конкуренції на національному ринку, але через різні причини (нестабільну економіку, недостатньо розвинений механізм забезпечення конкуренції на ринку тощо) існує чимало прогалин і в антимонопольному законодавстві, і в механізмі його реалізації, що, певна річ, вимагає наполегливої праці в напрямі вдосконалення цього законодавства.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ТА ОЦІНКА РЕАЛІЗАЦІЇ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В ХМЕЛЬНИЦЬКІЙ ОБЛАСТІ

2.1. Загальна характеристика конкурентного середовища в Україні

З початку 90-х років в Україні активно проводиться державна політика, спрямована на підтримку конкуренції та обмеження монополізму. Оцінка ефективності такої політики та вироблення обґрунтованих рекомендацій щодо її удосконалення потребує глибокого аналізу стану та тенденцій розвитку конкурентних відносин. Він передбачає, зокрема, визначення питомої ваги секторів, де створено ефективне конкурентне середовище та де конкуренція обмежена; з'ясування причин таких обмежень та шляхів їх усунення.

Ступінь розвитку конкуренції може бути оцінений, перш за все, на основі дослідження структури товарних ринків. Найбільш повне уявлення про структуру товарних ринків в Україні та тенденції її зміни дає визначення сукупних часток підприємств, що діють на ринках певних типів, у загальному обсязі виробництва (реалізації).

Результати організованих Центром комплексних досліджень з питань антимонопольної політики досліджень стану конкурентного середовища в Україні виявили, що на початок 2010 року в результаті фінансово-економічної кризи структурні передумови конкуренції в національній економіці погіршилися порівняно з попередніми роками.

Актуальні проблеми формування конкурентного середовища доцільно певним чином класифікувати. А саме:

На загальносуспільному рівні виявлено такі проблеми: а) конкурентні механізми не повною мірою забезпечують ефективний розподіл ресурсів, призводячи до недостатньої розподільчої ефективності конкуренції; б) має місце недостатня виробнича ефективність ринків, яка, зі свого боку, позначається на таких двох важливих показниках, як продуктивність праці та фондівіддача. Недостатня виробнича ефективність ринків проявляється в

низькій продуктивності праці; в) присутнє незадовільне стимулювання науково-технічного прогресу та інноваційної д-сті суб'єктів господарювання різних форм власності, низький рівень інвестицій і запровадження технологій та недостатня кількість відповідних механізмів.

Зі свого боку, на економічному рівні мають місце такі недоліки: а) структурні особливості товарних ринків; б) недостатньо сприятливе регуляторне середовище для конкуренції в Україні; в) Нерівність умов конкурування суб'єктів господарювання.

І, насамкінець, є ціла низка проблем державного-владного рівня, у т.ч.: а) потреби розвитку конкуренції недостатньо враховуються під час формування та реалізації інших напрямів державної економічної політики; б) відсутня чіткість розмежування функцій і повноважень органів державної влади щодо проконкурентного регулювання; в) відсутня цілісна, загальноприйнята та визнана державою система показників моніторингу та оцінки, що відображали б результати реалізації державної політики у сфері конкуренції та обмеження монополізму в цілому.

Упродовж 2020 р. увага АМКУ була традиційно приділена ринкам, які є суспільно важливими. У зв'язку з пандемією COVID-19, особлива увага приділялася фармацевтичній сфері, зокрема через моніторинг цін та реагування на недобросовісні практики у сфері реклами лікарських засобів. Розмір економічного ефекту від д-сті органів АМКУ склав 4,63 млрд. грн, що у 19 разів перевищує фінансування органу.

Посилено адвокатування та роз'яснювальну роботу з бізнесом. Підтвердженням наведеного є понад 2 тисячі наданих органами Комітету рекомендацій спрямованих на розвиток конкуренції, що на 50 % більше ніж за 2019 рік. Припинено 1624 порушення конкурентного законодавства. Продовжується тенденція активного виявлення порушень у вигляді змов на публічних закупівлях, зокрема в звітному році близько 50 % всіх порушень становили антиконкурентні узгоджені дії. Загальна вартість закупівель, на яких було виявлено змови, перевищує 7 млрд грн.

Розмір накладених штрафів становив 1,6 млрд грн. Сплачено штрафів та пені до державного бюджету 2,86 млрд грн, це найвища сума за всю історію існування Комітету, пов'язана із сплатою в понад 2,56 млрд грн штрафу по рішенню щодо вертикальних узгоджених дій виробників сигарет та тютюнового дистриб'ютора «Тедіс». Проте навіть без зазначених сплат майже 300 млн грн було сплачено до бюджету, що майже у вдвічі перевищує показник попереднього року.

У 2020 році вступили в дію зміни до Закону України «Про публічні закупівлі», доопрацьовано законопроект 2730, крім того розроблено нову редакцію Закону України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання». Також лише упродовж 2020 року Комітетом опрацьовано більше 650 заяв про надання дозволів на концентрацію та узгоджені дії. Поряд з цим, отримано майже 400 повідомлень щодо державної допомоги, сума поверненої державної допомоги становила понад 40 млн грн. У сфері оскарження публічних закупівель Комітетом розглянуто 11463 скарги.

У 2020 році головним чинником, що впливав на зміну економічних процесів в Україні та в світі, було поширення пандемії COVID-19. Постановою КМУ від 11.03.2020 № 211 з 17.03.2020 р. було запроваджено жорсткий карантин в цілому по країні, яким передбачалися санітарно-епідеміологічні заходи; обмеження виїзду за кордон, в'їзду до України та пересування всередині країни; посилено роль державного управління в надзвичайних умовах; встановлено обмеження трудової д-сті; введено нові дистанційні форми праці та освіти. Постановою КМУ від 20.05.2020 р. № 392 з 22.05.2020 було запроваджено адаптивний карантин, що передбачав пом'якшення певних карантинних заходів в окремих регіонах чи сферах. Наслідком даної ситуації стало сповільнення економічного розвитку України та появи нових проблем у веденні бізнесу при здійсненні операційної д-сті.

Згідно з результатами опитування підприємств, яке проводить щомісячно Національний банк України, індекс очікувань ділової активності

протягом 2020 року знаходився нижче рівноважних значень, оскільки бізнес песимістично оцінював результати своєї економічної діяльності на тлі запровадження протиепідеміологічних обмежень. Із червня настрої щодо обсягів нових замовлень, товарів для продажу та послуг поліпшилися, що свідчило про поступову активізацію бізнесу. Проте із жовтня бізнес погіршив свої оцінки на тлі зростання захворюваності та більш обережної поведінки споживачів. В кінці року настрої залишалися песимістичними.

Рис.2.1. Основні проблеми бізнесу під час пандемії COVID-19
Джерело: За даними Федерації роботодавців України.

Рис.2.2 Оцінка фінансово-економічного стану підприємств протягом 2020 року

Джерело: За даними Національного банку України.

Отже, у 2020 році п-ва всіх галузей зіткнулися з проблемами, що спричинила пандемія COVID-19. Впровадження карантинних заходів найбільше вплинуло на транспортну та туристичну галузі, а також на інші послуги, такі як спорт, розваги, мистецтво тощо. Внаслідок скорочення

попиту на світовому ринку, негативні наслідки відчули металургія та машинобудування. Водночас менш вразливими були фармацевтика, хімічна пром-сть та харчова пром-сть, враховуючи зростання попиту на їх продукцію. Також негативні чинники пандемії найбільше вплинули на малі та середні п-ва, що в майбутньому вплине на їх конкурентоспроможність з великими п-вами. Тож, у 2021 році ті п-ва, що змогли швидше трансформуватися та провести процеси цифровізації будуть більш конкурентоспроможними у 2021 році.

Рейтинг «Doing Business», який щорічно складають експерти Світового банку, оцінює простоту здійснення підприємницької д-сті, зокрема через визначення легкості започаткування власного бізнесу та його подальшого розвитку в межах економічної системи. Протягом останніх п'яти років в Україні спостерігається покращення умов ведення бізнесу, зокрема у 2020 році Україна займала 64 місце зі 190, у 2019 році - 56-те місце зі 190 (рейтинговий бал у 2020 році становить 70,2 зі 100 можливих, в той час як у 2016 році був 64,2).

Серед позитивних змін є спрощення процесу отримання дозволів на будівництво, спрощення умов підключення до електромереж, а також посилення захисту міноритарних інвесторів. Також Україна покращила доступ до кредитної інформації шляхом створення державного кредитного реєстру в Нацбанку. Однак Україна втратила позиції за показниками оподаткування, забезпечення виконання контрактів та реєстрації бізнесу. Однак варто зауважити, що згідно зі звітом Мінекономіки щодо виконання у 2020 році Плану дій щодо підвищення позиції України в рейтингу Світового банку «Ведення бізнесу» у 2020 році було прийнято закон, яким внесено зміни до Податкового кодексу, а також закон «Про національну інфраструктуру геопросторових даних», що матимуть вплив на такі показники як «Реєстрація підприємств» та «Реєстрація власності». Також у першому читанні вже прийнято законопроекти «Про акціонерні товариства» та «Про медіацію». Крім цього, КМУ, профільними міністерствами та

регуляторами у 2019-2020 рр. розроблено та прийнято ряд документів, які також будуть мати безпосередній вплив на ведення підприємницької д-сті в Україні у 2021 році.

У рейтингу економічних свобод, який складає організація Heritage Foundation, Україна у 2021 році піднялася на сім позицій і зайняла 127 місце. Загальний показник економічної свободи України становить 56,2 бали зі 100 можливих, і країна входить до категорії «переважно невольна». Індекс економічної свободи складається з 12 показників, розбитих на чотири категорії: «ефективність права», «регуляторна ефективність», «діяльність влади» і «відкритість ринків». Найбільш низькі оцінки для України зафіксовані в категоріях «відкритість ринків» та «ефективність права» по показниках: фінансова свобода (30 б.), інвестиційна свобода (35 б.) і судова ефективність (41,1 б.). Найбільш високі в категорії «діяльність влади» - податковий тягар (88,7 б.) і фіскальне здоров'я (87,7 б.). Стосовно відкритості ринків автори зазначають, що напруженість у відносинах із Росією продовжує знижувати більш динамічні інвестиційні потоки, а державні п-ва спотворюють економіку.

Рис. 2.3 Оцінка ЄБРР шести якостей для забезпечення сталої ринкової економіки України

Джерело: Складено на основі Звіту Антимонопольного комітету України.

Європейський банк реконструкції та розвитку (ЄБРР) оцінює 6 ключових якостей перехідних економік для забезпечення сталої ринкової

економіки: конкурентоспроможність, ефективне управління, екологічність, інклюзивність, стійкість та інтегрованість. У 2020 році, у порівнянні з 2016 роком, Україна підвищила свої оцінки стосовно п'яти якостей з шести. Зокрема, в розрізі конкурентоспроможності експерти відзначають такі позитивні зміни, як відкриття ринку землі та проведення реформи приватизації державних підприємств.

2.2. Оцінка ефективності функціонування Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України

Економічна та соціальна діяльність апарату управління державної установи становить собою професійну діяльність з розпорядження всіма видами ресурсів: фінансовими, матеріальними, інформаційними, інтелектуальними, людськими тощо. Виконуючи функції організації та спрямування ресурсних потоків, апарат управління певним чином визначає умови виробництва продукту та надання послуг, а іноді й послідовність їх подальшого використання. Всі економічні характеристики виробництва товарів і надання послуг визначаються за правилами і в порядку, встановленими законодавчими та нормативними актами, розробленими й запровадженими певними органами державної влади. Останнє пояснює та зумовлює розгляд економічної складової їх д-сті.

Предметом д-сті державного апарату є спрямування та моніторинг використання ресурсів. Предмет економічної д-сті апарату зумовлений цілями його функціонування щодо забезпечення реалізації завдань і функцій держави з метою задоволення економічних, соціальних та духовних потреб суспільства і конкретної особи.

Ринкові відносини перетворюють державу в рівноправного суб'єкта ринкових відносин. У цій ролі держава виступає через свій апарат, який розпоряджається державною власністю, регулює та контролює фондові

ринки, ринки нерухомості, ресурсів, зокрема фінансові, мобілізує та розподіляє ресурси за допомогою податків, тарифів, митних, акцизних та інших зборів, пільг, квот, субсидій, субвенцій, кредитів, лімітів тощо.

Роль державної служби як професійної д-сті працівників державного апарату в організації економічної д-сті держави постає ключовою. Державна служба забезпечує здійснення завдань і функцій держави. Тим самим вона бере участь у формуванні та реалізації державної економічної політики, регулює та контролює економічні відносини. Поряд із цим ефективність державної служби адекватно відображається на ефективності як запровадження цієї політики, так і всього державного управління.

Державна економічна політика інтегрує інтереси суспільства та господарюючих суб'єктів, тобто є певним «компромісом між численними та різноманітними інтересами суспільства і суб'єктів господарювання з метою досягнення максимального блага в межах існуючого ладу» [52] та з урахуванням соціально-економічного стану. Тому нормативно-правового регулювання потребують не тільки механізми реалізації економічних функцій держави, а й правове, законодавче закріплення процесів формування, затвердження, впровадження та контролю економічної політики.

Всі процедури щодо економічної політики реалізуються через професійну діяльність державних службовців, тобто через державну службу. При цьому проблема ефективності державної служби набуває виняткового значення. Треба зазначити, що ефективність державної служби певним чином тотожна ефективності д-сті органів державної влади. Тому в центрі уваги мають бути питання макроекономіки, мікроекономіки, державного управління, теорії організацій та управління персоналом.

Для макроекономіки ефективність відіграє винятково важливу роль. У ринкових умовах держава стає «рівнозначним суб'єктом господарювання та важливою складовою у національному виробництві країни» [52].

Перехід до держави як виробника послуг і товарів зумовлює

підвищення значення поняття високоефективного державного апарату та державного сектору. Останнє вимагає змін у методологічних підходах до вимірів ефективності на макрорівні, а також в оцінках і ставленні до ефективності в державному секторі. Тим самим значно підвищується значущість оцінок, що характеризують діяльність державних підприємств, установ і організацій, тобто показників, що об'єднуються в оцінки на макрорівні.

Згідно із сучасними підходами до аналізу д-сті організацій одним з економічних показників їх д-сті є продуктивність. Разом з тим продуктивність і ефективність є двома чітко визначеними концепціями одного й того ж явища [70]. Продуктивність постає чіткою мірою для опису ефективності організації, оскільки реалізація цілі за допомогою наявних ресурсів є формальною метою організації.

Разом з тим організації взаємодіють з навколишнім середовищем, тобто є відкритими системами [5]. Внаслідок цієї взаємодії цілі та ресурси змінюються. Зовнішні та внутрішні фактори мають надавати динамізму та рухомості функціональній та організаційній структурам державного апарату та органів влади. Зміна ситуації вимагає нових стратегій. Системна теорія організацій також передбачає досягнення цілей та позитивних настанов, але при цьому організація має бути гнучкою та здатною відстежувати стан зовнішнього оточення. При цьому показники ефективності організації постають багатомірними [71].

Оцінка функціонування апарату управління державної установи як і державного управління, має здійснюватися під двома кутами зору, а саме: насамперед з функціональним, тобто забезпечення виконання завдань і функцій держави, та витратним. На нашу думку, з огляду на тему дослідження, особливу увагу слід зосередити саме на функціональному підході. Функціональна оцінка характеризуватиме його роль у суспільному розвитку, в рішенні тих проблем, що виникають у процесі соціально-економічного розвитку та суспільної життєд-сті.

Територіальне відділення АМКУ очолює голова територіального відділення. Голова територіального відділення та його заступник призначаються та звільняються Головою АМКУ. Заступник голови територіального відділення призначається та звільняється Головою Комітету за поданням голови територіального відділення. Територіальне відділення АМКУ підконтрольне та підзвітне АМКУ.

Основними завданнями відділення є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики в частині:

- здійснення державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції;
- контролю за узгодженими діями суб'єктів господарювання та регулюванням цін (тарифів) на товари, що виробляються (реалізуються) суб'єктами природних монополій;
- сприяння розвитку добросовісної конкуренції;
- здійснення контролю щодо створення конкурентного середовища та захисту конкуренції у сфері державних закупівель.

Характеризуючи структуру апарату управління, не можна залишити поза увагою структурні підрозділи Хмельницького обласного територіального відділення АМКУ: два відділи досліджень та розслідувань, сектори юридичної та організаційно-кадрової роботи, бухгалтерського обліку та загальний сектор. Кожний з вищезазначених відділів функціонує, керуючись відповідним положенням, в якому чітко зазначені завдання, функції, права та обов'язки відділу, а також надана інформація щодо керівництва відділу та дані про взаємовідносини з іншими підрозділами апарату управління. Загалом, у відділенні працює 22 ос.

Проведемо оцінку роботи відділення протягом останніх років на основних результатів його роботи. Доцільно підкреслити, що роботу відділення у продовж визначеного періоду можна визнати досить напруженою. Підтвердженням цього, перш за все, є дані таблиці 2.1. (табл.2.5.).

Таблиця 2.5.

Динаміка звернень з приводу порушень законодавства про захист економічної конкуренції та результатів їхнього розгляду

(одиниць)

№ з/п	Назва показника	Роки					Темп росту, 20/16, %
		2016	2017	2018	2019	2020	
1.	Загальна кількість розглянутих звернень з приводу порушень законодавства про захист економічної конкуренції	136	106	77	121	66	48,5
2.	Загальна кількість проведених перевірок, у тому числі:	31	28	30	38	48	154,8
	- суб'єктів господарювання	25	19	20	31	33	132,0
	- органів державної влади, органів місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю	6	9	10	7	15	250,0
3.	Кількість припинених порушень законодавства про захист економічної конкуренції	94	129	75	105	107	113,8
4.	Припинено порушень та дій, припинених внаслідок виконання рекомендацій Комітету (відділення), на підставі:						
	- заяв, скарг, інших звернень	20	8	27	25	13	65,0
	- розслідувань за власною ініціативою, в тому числі планових перевірок	121	58	181	149	111	91,7
5.	Загальна кількість справ про зловживання монопольним (домінуючим) становищем	7	36	22	32	31	442,9
6.	Загальна кількість припинених порушень про зловживання монопольним (домінуючим) становищем	9	33	18	29	1	11,1
7.	Загальна кількість дій, припинених у внаслідок виконання рекомендацій Комітету (відділення) щодо усунення дій у вигляді зловживань монопольним (домінуючим) становищем	36	19	25	30	31	86,1

Примітка. Складено автором за даними Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України.

За вказаний період загальна кількість розглянутих звернень з приводу порушень законодавства про захист економічної конкуренції становила 506 одиниць (тобто, 1,9% від їх загальної кількості в цілому по Україні).

На нашу думку, антимонопольне законодавство може бути дієвим

лише за умови забезпечення жорсткого державного контролю за його виконанням. У випадках порушення антимонопольного законодавства, у відповідності до чинних вимог, передбачено різні види відповідальності (табл.2.6.).

Таблиця 2.6.
Типові порушення конкурентного законодавства України

№ з/п	Типи порушень	Види відповідальності
<i>За Законом України „Про захист від недобросовісної конкуренції”</i>		
1.	Використання чужої ділової репутації (позначень, рекламних матеріалів, упаковки, копіювання зовнішнього вигляду продукції, застосування порівняльної реклами), ст.4-7	- штраф у розмірі 3% річної виручки або 2-5 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; - адміністративне стягнення; - вилучення товарів; - спростування дискредитуючої інформації, ст.20-26
2.	Створення перешкод конкурентам (поширення інформації, яка може зашкодити конкурентам, примусове надання додаткових послуг або продаж товарів з при сумовим асортиментом, схилення до бойкотування, розірвання договору з конкурентом або надання безпідставних переваг при постачанні, підкуп працівника з метою отримання конкурентних переваг), ст.8-14	
3.	Збирання, розголошування та використання комерційної таємниці, ст.16-19	
<i>За законом України „Про захист економічної конкуренції”</i>		
4.	Антиконкурентні узгоджені дії	- штраф у розмірі 10% річної виручки п-ва або потрійного розміру отриманого незаконного прибутку; - примусовий поділ (при зловживанні монопольним становищем); - адміністративні стягнення з фізичних осіб; - відшкодування завданих збитків у подвійному розмірі, ст.50
5.	Зловживання монопольним (домінуючим) становищем на ринку	
6.	Невикористання або використання не в повному обсязі рішення АМК України	

Джерело: [52; 53].

Важливим показником, що свідчитиме про інтенсивність роботи відділення та стан конкурентного середовища у області (а також про відповідний рівень проконкурентної культури), є обсяги накладення штрафів та пені. Розглянемо їх динаміку більш детально (табл. 2.7.).

Таблиця 2.7.

Динаміка сплачених штрафів, шкоди, заподіяної та відшкодованої порушниками та сплаченої пені у 2006-2010 рр. у Хмельницькій області

№ з/п	Назва показника	Роки, тис.грн.					+/-, 20/19
		2016	2017	2018	2019	2020	
1.	Загальна сума штрафів, накладених на порушників законодавства про захист економічної конкуренції, у тому числі:	47,7	96,8	168,1	474,5	483,5	9,0
	- ст.52 Закону України "Про захист економічної конкуренції"	47,7	87,3	164,6	446,5	404,7	-41,8
	- ст. 21 та 22 Закону України "Про захист від недобросовісної конкуренції"	0,0	9,5	3,5	28	78,8	50,8
2.	Загальна сума штрафів, сплачених порушниками законодавства про захист економічної конкуренції протягом року	27,9	65,2	100,6	197,3	368,0	170,7
3.	Загальна сума штрафів, що були накладені іншими державними органами за матеріалами, повідомленнями тощо органів Комітету	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
4.	Загальна сума шкоди, заподіяної порушниками законодавства про захист економічної конкуренції	0,0	2,4	19,8	151,5	132,0	-19,5
5.	Загальна сума шкоди, відшкодованої порушниками законодавства про захист економічної конкуренції	0,0	2,4	19,8	151,5	132,0	-19,5
6.	Загальна сума фактично сплаченої протягом року пені за прострочення сплати штрафів, у тому числі:	0,3	0,0	0,6	12,5	19,7	7,2
	- за рішенням суду	0,0	0,0	0,0	11,5	16,4	4,9

Примітка. Складено автором за даними Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України.

Доцільно відмітити, що Хмельницьким обласним територіальним відділенням АМКУ найбільше штрафів протягом досліджуваного періоду стягувалось за інформаційні порушення, антиконкурентні узгоджені дії, а також зловживання монопольним (домінуючим) становищем. Найнижча частка традиційно кожного року відводилась недобросовісній конкуренції з боку суб'єктів господарювання Хмельницької області.

Важливим напрямом реалізації конкурентної політики в регіоні, поряд з іншим, є надання Хмельницьким обласним територіальним відділенням АМК України рекомендацій та пропозицій органам державної влади, установам, органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання щодо проведення заходів, спрямованих на розвиток підприємництва і конкуренції (табл.2.8.). Зауважимо, що переважно їх більшість враховується органами державної влади, установами, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та їх об'єднаннями на практиці. Як видно з даних таблиці 2.8., найбільше рекомендацій було надано у 2019 році, що, уже вказувалось, був особливо складним (у зв'язку зі значним впливом негативних наслідків світової фінансової кризи) та характеризувався великою кількістю зловживань з боку суб'єктів господарювання.

Таблиця 2.8.

Динаміка кількості наданих рекомендацій щодо розвитку підприємництва і конкуренції у Хмельницькій області

№ з/п	Назва показника	Роки, одиниць					Темп росту, 20/16, %
		2016	2017	2018	2019	2020	
1.	Загальна кількість рекомендацій (пропозицій), наданих органам державної влади, установам, органам місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання щодо проведення заходів, спрямованих на розвиток підприємництва і конкуренції	158	52	86	198	99	62,7
2.	Загальна кількість рекомендацій (пропозицій) щодо проведення заходів, спрямованих на розвиток підприємництва і конкуренції, врахованих органами державної влади, установами, органами місцевого самоврядування, суб'єктами господарювання та їх об'єднаннями	87	62	56	140	78	89,7

Примітка. Складено автором за даними Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України.

Завдання, що покладаються на територіальне відділення Комітету мають досить складний характер та вимагають постійного узгодження з

іншими інституціями. У зв'язку з цим, відділення забезпечує співпрацю та координацію своєї діяльності з органами державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю.

Однією з основних форм взаємодії відділення з державними органами влади, органами місцевого самоврядування щодо здійснення в регіоні державного контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції є (табл.2.9):

Таблиця 2.9 – Форми взаємодії відділення з державними органами влади, органами місцевого самоврядування

№ з/п	Зміст форми взаємодії
1.	поширення співпраці у розробці регіональних програм
2.	участь і вироблення заходів разом з управліннями обласної державної адміністрації, обласними підрозділами виконавчої влади щодо організації ефективної роботи по координації спільних дій з питань соціально-економічного розвитку регіону
3.	внесення щороку пропозицій до розділів Програм соціально-економічного та культурного розвитку Хмельницької області

Примітка. Складено автором.

1) Доцільно додати, що відділення бере активну участь у розробці та реалізації Програм соціально-економічного та культурного розвитку Хмельницької області, зокрема, вносить пропозиції до розділів «Конкурентна політика» та «Цінова та тарифна політика».

Налагоджена співпраця з обласною та районними державними адміністраціями, де визначені відповідальні особи за співпрацю з відділенням та дотриманням вимог конкурентного законодавства в регіоні.

Систематично під час виїзду працівників відділення до органів державної влади проводяться робочі зустрічі, семінар-наради, «круглі столи» із керівним складом та працівниками юридичних служб органів влади. Відбуваються також виїзди і засідання, під час яких проводиться роз'яснювальна робота із дотримання основних положень Закону України «Про захист економічної конкуренції», визначаються напрями взаємодії з органами влади, органами місцевого самоврядування, адміністративно-

господарського управління та контролю, надавались роз'яснення з приводу здійснення контролю за порядком встановлення та застосування тарифів на послуги комунальних підприємств тощо.

Відділення постійно надає практичну та організаційно-методичну допомогу службам органів виконавчої влади та місцевого самоврядування шляхом прийняття участі в розробці проектів розпорядчих документів, направлених на виконання галузевих і регіональних програм в частині реалізації конкурсної політики та захисту конкуренції.

Формування проконкурентної свідомості суспільства, насамперед, на всіх рівнях державної влади, є одним із важливих завдань відділення. З цією метою відділення випустило науково-практичний посібник «Конкурентна політика органів влади – запорука економічного розвитку держави». Посібник був розповсюджений серед голів міських, сільських та селищних рад. Правова обізнаність органів влади сприятиме формуванню конкурентного середовища у регіоні, оскільки дозволить не тільки запобігти антиконкурентним діям органів влади, але й надати поштовх для виявлення незаконних змов та концентрації у районах. Посібник був розповсюджений серед голів міських, сільських та селищних рад. Правова обізнаність органів влади сприятиме формуванню конкурентного середовища у регіоні, оскільки дозволить не тільки запобігти антиконкурентним діям органів влади, але й надати поштовх для виявлення незаконних змов та концентрації у районах.

Підкреслимо, що упродовж останніх років відділення активно публікує інформаційно-довідкові, енциклопедичні видання, які мають на меті підвищувати грамотність у сфері конкуренції та відповідного законодавства.

Для прикладу, Енциклопедія економічної конкуренції містить 500 економічно-правових термінів та увібрала в себе надбання світової та вітчизняної економічної і правової науки і практики, реалії сучасної економічної конкуренції, передбачення тенденцій та перспектив її розвитку. Водночас у ній акцентована увага на проблемах перехідних економік, передусім української, підходи та методи вдосконалення спостережень та

досліджень за станом окремих товарних ринків, загальні тенденції розвитку конкурентного середовища. Наведені у енциклопедії матеріали можуть бути корисні державним службовцям, посадовим особам органів місцевого самоврядування, суб'єктам господарювання, науковцям, які прагнуть підвищити ефективність та якість своєї роботи, а також всім, хто цікавиться проблемами та розвитком конкуренції. Це вклад відділення в правоосвітню роботу, яку повинні проводити всі державні органи.

В умовах проведення адміністративної реформи в Україні природнім є те, що відбувається конкуренція у державному управлінні. Це змушує відділення розвивати корпоративну культуру і розширювати власне бачення застосування законодавства про захист економічної конкуренції. Цьому повинна сприяти висока репутація Антимонопольного комітету України у суспільстві. Відділення повністю підтримує позицію керівництва Комітету щодо нарощування висвітлення нашої з вами д-сті у ЗМІ та серед громадськості. У цей час це дуже актуально. Правова основа для цього є: Закон України «Про порядок висвітлення д-сті органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації», Закон України «Про захист економічної конкуренції» - статті 7, 17, 22.

Головне – має бути система роботи із ЗМІ та громадськістю. Зараз відділення щотижня отримує близько 30 примірників комунальних і приватних газет, що дає можливість відслідковувати публікації і недобросовісну рекламу. На базовому комп'ютері відділення закладені електронні адреси 58 всеукраїнських, обласних, районних видань. Двічі на тиждень на ці адреси надходять повідомлення про діяльність відділення. Тому немає тижня, де б від району до області не писали б про прийняті рішення або розпочаті справи.

Інформація про діяльність відділення регулярно розміщується на обласному радіо ХОДТРК «Поділля-центр», місцевих засобах масової інформації, Інтернет-сайті інформаційного агентства “Контекст-Хмельницький”, «Хмельницький – діловий», «Поділля News», а також

обласних газетах «Подільські вісті», «Подільський кур'єр», «Є!», «Моя газета+», «Проскурів», районних газетах «Фортеця», «Подолянин», «Пульс», «День за днем», «Вперед», «Трудівник Полісся», «Наддністрянська правда» тощо (табл.2.10.).

Таблиця 2.9.

Основні показники інформаційного та наукового супроводження д-сті Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України

№ з/п	Назва показника	Роки, одиниць				
		2016	2017	2018	2019	2020
1.	Загальна кількість виступів працівників органів Комітету у засобах масової інформації	12	55	95	150	171
	- у пресі	5	8	34	74	82
	- на радіо	2	1	0	0	4
	- на телебаченні	5	2	6	13	15
2.	В інших засобах масової інформації	0	44	42	5	2
3.	Загальна кількість конференцій, семінарів, які були організовані органами Антимонопольного комітету	1	5	2	3	2
4.	Загальна кількість конференцій, семінарів, у яких взяли участь працівники органів Антимонопольного комітету	51	2	11	55	66

Примітка. Складено автором за даними Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України.

Крім цього, відділення практикує випуск у газетах сторінок–вкладишів «Прес-служба відділення Антимонопольного комітету України повідомляє», яка здійснюється безкоштовно і жодного факту відмови від газет ще не було. У газеті обласної ради та обласної державної адміністрації «Подільські вісті», обласному радіо та телебаченні телерадіокомпанії «Поділля-Центр» закріплені журналісти, які відповідають за зв'язки з відділенням, і фахово висвітлюють його діяльність. В планах – випуск власного дайджеста – який буде поширюватись серед органів влади та громадських організацій.

Однією з цілей відділення у цьому зв'язку є наступне - про територіальне відділення мають говорити, показувати, друкувати, цитувати, дискутувати. Воно прагне стати лідером громадської думки в області і,

власне, до цього наближається. Крім цього, відділення двічі на рік проводить День відкритих дверей на який запрошується молодь, студенти, ЗМІ - всіх, кому цікаво дізнатися більше про діяльність Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України.

Працівники Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України також активно залучаються до наукової роботи, зокрема беруть участь у науково-практичних семінарах, конференціях, круглих столах тощо.

Отже, в цілому робота Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України була ефективною. За результатами дослідження можна зробити висновок про те, що відділення має надзвичайно важливу перевагу поряд з іншими територіальними відділеннями АМК України, яка на сьогодні дозволяє дещо відійти від традиційного виконання функцій державного контролю у вигляді виявлення порушень антимонопольного законодавства та притягнення до відповідальності, а навпаки, - попередження, запобігання порушенням законодавства у сфері захисту економічної конкуренції. Така практика повинна мати системний характер і її, на нашу думку, необхідно розвивати та продовжувати.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ КОНКУРЕНТНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

3.1. Концептуальні засади реалізації конкурентної політики

З урахуванням результатів проведеного нами дослідження напрямів реалізації конкурентної політики та аналізу сучасного конкурентного середовища в Україні та її окремих регіонах, можна зробити висновок про необхідність формування певних теоретико-методичних засад та здійснення радикальних практичних заходів, спрямованих на ефективний розвиток економічної конкуренції. При цьому необхідно, як уже зазначалось, змістити акценти з антимонопольної політики, яка має заборонний характер щодо існування структурних монополій, до конкурентної політики, засади реалізації якої полягають у сприянні існуванню структурних монополій за умови підтримки ними конкурентних відносин.

Переконані, що з метою удосконалення конкурентної політики, а також формування конкурентного середовища доцільно реалізувати такі основні пріоритети (Додаток А).

Якість регуляторного середовища може бути покращена через зміну ролі держави в дослідженні та регулюванні функціонування ринків та якісно іншому ставленні до конкуренції та її імплементації у державні політики завдяки: - визначенню на державно-владному рівні шляхів, форми та ступеня втручання держави у функціонування існуючих та нових ринків шляхом розробки та використання інструменту оцінки ступеня участі держави на ринках; - врахування органами влади проконкурентних принципів при формуванні та реалізації державних політик та під час здійснення ними своїх функцій та повноважень; - запровадження механізму оцінки потенційного впливу на конкуренцію нормативно-правових актів під час здійснення аналізу регуляторного впливу (*ex ante*); - запровадження механізму обов'язкового врахування впливу регуляторних актів на конкуренцію як обов'язкової складової відстеження результативності регуляторних актів (*ex*

post). 5.1.3. Дотримання та забезпечення рівності умов конкурування та доступу до ресурсу між суб'єктами господарювання всіх форм власності повинні відбуватись із дотриманням та застосуванням таких положень (табл.3.1).

Таблиця 3.1 – Основні положення дотримання рівності умов конкурування

Назва	Зміст
Конкурентний нейтралітет	Конкурентний нейтралітет передбачає, що всі суб'єкти господарювання – державні чи приватні, вітчизняні чи іноземні повинні здійснювати свою діяльність у рівних умовах; взаємодія суб'єктів господарювання з державою, державною власністю або присутність на ринку державних підприємств, фактично чи на законних підставах, не повинна призводити до надмірних конкурентних переваг для будь-якого фактичного чи потенційного учасника ринку. Залежно від рівня та масштабу субсидіарної, при здійсненні регуляторної, нормотворчої та контролюючої діяльності держава має дотримуватись податкового нейтралітету, нейтралітету щодо боргових зобов'язань суб'єктів господарювання та прямих субсидій, регуляторного нейтралітету та нейтралітету в публічних закупівлях
Контроль за допустимістю державної допомоги суб'єктам господарювання для конкуренції	підготовка та подання Кабінету Міністрів України проектів нормативно-правових актів, що визначають критерії оцінки допустимості окремих категорій державної допомоги, зокрема: критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання у вугільній галузі; критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання в банківському секторі; - забезпечення функціонування реєстру державної допомоги суб'єктам господарювання
Формування якісно нових підходів щодо створення, функціонування та контролю за діяльністю комунальних та державних підприємств	Державні підприємства слід використовувати як інструмент безпосереднього втручання держави у функціонування ринку лише тоді, коли всі інші регуляторні засоби, як: стимулювання діяльності приватного сектору, регулювання доступу на ринок або регулювання тарифів, – є невдалими

Примітка. Складно автором.

За результатами проведеного нами аналізу, можемо зробити висновок, що на сьогодні доцільно виділити такі напрями реалізації конкурентної політики в Україні та, відповідно, її регіонах (рис.3.1.).

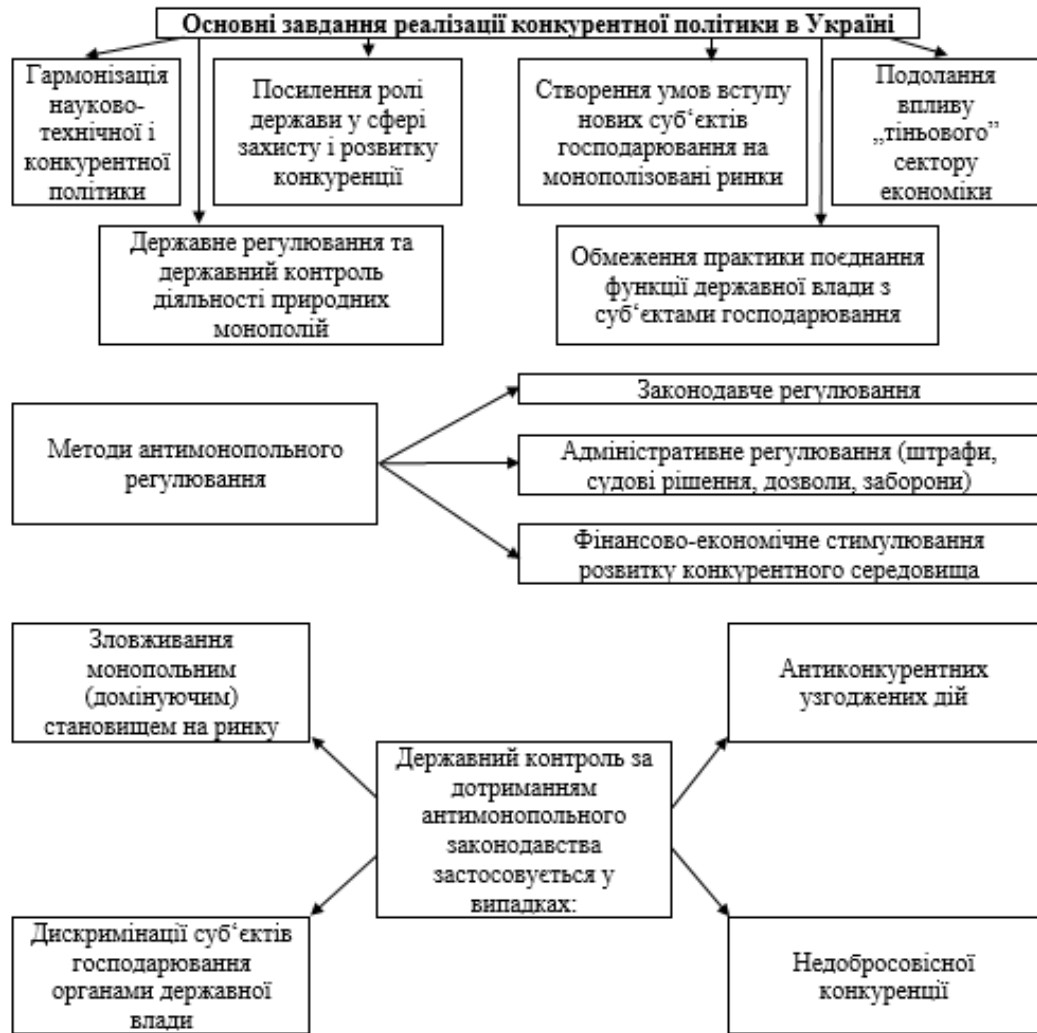

Рис. 3.1. Завдання та методи реалізації конкурентної політики в Україні
Примітка. Складено автором.

На нашу думку, перспективними є заходи, спрямовані на стимулювання розвитку конкуренції в монополізованих секторах національної економіки, зокрема через (табл.3.2):

Таблиця 3.2 - Заходи на стимулювання розвитку конкуренції в монополізованих секторах

Назва	Зміст
сприяння встановленню низького рівня концентрації	досягнення якого можливе за рахунок таких чинників: зниження бар'єрів входу на ринки; забезпечення відсутності економії на масштабах або кривої навчання в окремих галузях, відсутності переваг масштабу у відносинах з покупцями або постачальниками, негативного ефекту масштабу в певних суттєвих елементах; досягнення значної вартості запасів або нестійкого коливання збуту; забезпечення низького рівня накладних витрат при високих транспортних витратах; високий рівень диференціації продукту; забезпечення новизни в продукції; творчу працю, персональні послуги, імідж та контакти фірми; різноманітність ринкового попиту; місцеві норми регулювання та державну заборону концентрації
удосконалення аналізу галузей і при цьому як вихідні дані необхідно аналізувати	виробничу спеціалізацію; споживачів та їх поведінку; товари-доповнювачі та товари-замінники; ринковий ріст; технологію виробництва та збуту; сегментацію ринку, методи маркетингу; інновації; стратегію, цілі, слабкі та сильні сторони конкурентів; соціальні, правові, політичні умови та макроекономічне середовище
розширення джерел інформації за рахунок стимулювання видання довідників	за результатами досліджень ринків, які здійснюються консалтинговими фірмами; торгово-промислових палат та асоціацій; приватних та державних компаній тощо

Примітка. Складено автором.

Сказане цілком відповідає пріоритетам д-сті Антимонопольного комітету України, запланованим на 2021 рік (Додаток Б).

На окрему увагу заслуговує такий перспективний напрям реалізації конкурентної політики як адвокатування конкуренції. Вважаємо за доцільне зупинитись на цьому питанні більш детально.

Адвокатування конкуренції – це система видів д-сті антимонопольних органів, спрямованих на укріплення конкурентного середовища економічної д-сті через використання механізмів, які не відносяться до елементів систем примусу дотримання встановлених правил і складається, головним чином, з впливу на державні органи та суб'єкти господарювання з метою підвищення ступеня розуміння широким колом загальносуспільних переваг конкуренції. Пропаганда та поширення знань про конкуренцію сприяє створенню рівних умов для всіх учасників ринку і формуванню загальної свідомості на користь розвитку ринкових сил.

Адвокатування конкуренції має два вектори спрямування – на інші

державні органи або на громадськість.

Діяльність щодо адвокатування повинна включати наступні заходи:

- 1) оцінку впливу на конкуренцію регуляторних актів;
- 2) надання коментарів та пропозицій до діючого законодавства та проектів нормативних актів;
- 3) участь у міжвідомчих нарадах, робочих групах, консультаціях з іншими державними органами;
- 4) проведення ринкових досліджень, публікація доповідей;
- 5) проведення семінарів, конференцій, круглих столів, навчальних програм;
- 6) проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед підприємців, науковців, громадськості;
- 7) міжнародна інформаційно-роз'яснювальна робота.

Для реалізації основних цілей адвокатура повинна бути пов'язана з такими важливими питаннями: подальша гармонізація законодавства України з правилами конкуренції ЄС; вдосконалення правозастосування у сфері захисту економічної конкуренції; зміцнення незалежності, правоохоронних повноважень, інституційного потенціалу та навичок спеціалістів АМКУ; покращення функцій підтримки конкуренції та забезпечення громадської обізнаності.

На наш погляд, одним із найбільш вагомих напрямів адвокатування конкуренції є оцінка впливу на конкуренцію регуляторних актів. Невиважені рішення державних органів можуть мати більш ваговий та тривалий негативний вплив на конкуренцію, ніж антиконкурентні дії суб'єктів господарювання. Тому у взаєминах з цими органами застосовуються як засоби правозастосування, так і засоби переконання та роз'яснення.

Антимонопольним комітетом України на всіх рівнях ведеться кропітка робота щодо подальшого вдосконалення конкурентного законодавства. Метою означеної роботи є втілення в життя світового (у тому числі, європейського) досвіду й адаптація законодавства України до європейських

стандартів.

3.2. Розвиток правового забезпечення конкурентної політики

Відомий американський економіст М. Портер зазначав, що серед факторів національного бізнес-середовища найважливіше значення для успіху на світовому ринку має інтенсивність внутрішньої конкуренції [2, с. 43]. Більшість українських підприємств діє в конкурентному середовищі. У той же час, на багатьох важливих ринках конкуренція відсутня або суттєво обмежена. Особливе занепокоєння викликає ситуація на регіональних ринках. Тому одним з найважливіших завдань економічної політики є виправлення деформацій ринкового механізму, здійснення комплексу заходів, спрямованих на формування ефективного конкурентного середовища.

Як уже зазначалось, відповідно до Закону «Про Антимонопольний комітет України» основним завданням Комітету є участь у формуванні та реалізації конкурентної політики. Це завдання він повинен виконувати шляхом здійснення контролю за дотриманням конкурентного законодавства та запобігання і припинення його порушень, сприяння розвитку добросовісної конкуренції. Для здійснення таких повноважень потребується подальше удосконалення та розвиток системи захисту ек. конкуренції [51].

Мета удосконалення системи захисту економічної конкуренції в Україні на сучасному етапі полягає у створенні в Україні ефективної, суспільно корисної системи захисту економічної конкуренції та наповненні конкретним змістом особливої ролі конкурентного органу – Антимонопольного комітету України у формуванні та реалізації конкурентної політики держави.

Конкурентна політика за своїм змістом повинна ґрунтуватися на сукупності таких засобів та інструментів, які відповідають досягнутому рівню розвитку національного виробництва, його структурній організації. Об'єктивно конкурентна політика є одним із найскладніших видів

економічної політики, оскільки повинна спиратися на точні прогнози розвитку конкуренції і конкурентного середовища. Тому складні й процедури, які пов'язані з її розробленням і реалізацією.

Удосконалення та розвиток системи захисту економічної конкуренції має здійснюватися за чотирма основними складовими: правовою, інституційною (організаційною), суспільною (громадянською) та міжнародною.

Подальше удосконалення та розвиток правових засад захисту економічної конкуренції в Україні має передбачати, зокрема (табл.3.3):

Таблиця 3.3 – Заходи удосконалення та розвиток правових засад захисту економічної конкуренції в Україні

№ з/п	Зміст заходу
1.	чітке врегулювання у підзаконних актах предмета та порядку взаємодії між АМК та іншими органами державної влади, зокрема КМУ, з метою забезпечення виконання державою свого конституційного обов'язку щодо захисту конкуренції у підприємницькій діяльності
2.	запровадження кримінальної відповідальності за найбільш суспільно небезпечні антиконкурентні узгоджені дії суб'єктів господарювання шляхом внесення відповідних змін до Кримінального кодексу України
3.	законодавче врегулювання порядку отримання доказів, зокрема, їх примусового вилучення та накладення арешту на об'єкти нерухомого майна, проведення огляду чи обшуку у приміщеннях суб'єктів господарювання та володіннях фізичних осіб з метою забезпечення доказів у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції
4.	впровадження відповідних норм забезпечення ефективного розслідування справ стосовно найбільш небезпечних порушень конкурентного законодавства, насамперед, горизонтальних антиконкурентних узгоджених дій суб'єктів господарювання, розслідування по суті є неможливими
5.	удосконалення процедур отримання дозволу на здійснення економічної концентрації суб'єктів господарювання шляхом збільшення порогових показників, за перевищення яких є необхідним отримання попереднього дозволу держави, визначених у Законі України «Про захист економічної конкуренції». Це дозволить істотно зменшити адміністративний тиск на суб'єктів господарювання, сприятиме покращенню інвестиційного клімату, що є особливо важливим за умов кризових проявів у економіці і, водночас, дозволить зосередити ресурси АМК на розгляді випадків, що здатні істотно вплинути на стан конкуренції
6.	чітке законодавче врегулювання питання віднесення до підвідомчості господарських судів справ у спорах за участю Антимонопольного комітету, його територіальних відділень
7.	підготовка та затвердження актом КМУ Концепції створення системи контролю за наданням і використанням державної допомоги суб'єктам господарювання

Примітка. Складено автором.

Аналіз поточної ситуації в Україні у сфері створення оптимального конкурентного середовища дає можливість зробити висновок, що наша держава досягла значного прогресу у розбудові досить ефективної державної системи захисту конкуренції, організаційна і правова основи якої з самого початку створювались і розвивались з метою забезпечення реалізації державою конкурентної політики відповідно до загальноприйнятих принципів Європи та світу. Це підтверджується, як уже згадувалось, високими оцінками як з боку державних та наукових фахівців Європейського Союзу, так й безпосередньо Європейської Комісії.

Поряд з цим, на нашу думку, необхідно дотримуватись таких рекомендацій щодо вдосконалення конкурентної політики України (Додаток В).

Також доцільно підкреслити, що до числа стратегічних пріоритетів нашої держави належить гармонізація українського конкурентного законодавства з європейським. Що стосується вимоги про наближення внутрішнього законодавства України до права ЄС, то, на думку провідних експертів у сфері права ЄС [29; 30; 38; 43], сьогодні українське законодавство має певні успіхи. Так, закон «Про захист економічної конкуренції» повністю забезпечує відповідність законодавства України до законодавства ЄС у частині, що стосується картелів, або, за визначенням українського закону, – узгоджених дій [53]. Слід наголосити, що конкурентні правила ЄС у цьому питанні значно змінилися, але ці зміни стосуються радше процедурних питань, аніж матеріальних. Порівняння базових положень українського і європейського законодавств засвідчує належну міру відповідності. Картелі в принципі заборонені, але вони можуть бути дозволені індивідуально за умови, що вони дають значну користь економіці загалом і споживачам зокрема і що ця користь достатньо важлива, аби допускати негативні наслідки від обмеження конкуренції. Власне, такий самий підхід до картелів існує і в конкурентному праві ЄС.

На наш погляд, запровадження системи правових виключень в

українському законодавстві є неадекватним кроком з кількох причин. Вважається, що ця система:

по-перше, позбавить АМК можливості ефективного контролю за узгодженою діяльністю, яка є потенційно небезпечною для розвитку добросовісної та неспотвореної конкуренції;

по-друге – суперечитиме принципу правової безпеки;

по-третє – може заважати АМК в систематичній розробці різнобічної та прозорої політики стосовно узгоджених дій.

Разом це перешкоджатиме створенню справжньої конкурентної культури як важливому кроку на шляху до ринкової економіки. Слід зазначити, що Євросоюз змінює свої процедурні правила й допускатиме певні обмежувальні угоди, рішення та узгоджену діяльність після 40 років досвіду розслідувань багатьох тисяч справ. Євросоюз свого часу не радив, наприклад, Болгарії та Румунії запроваджувати такі кроки до приєднання (1 жовтня 2007 р. вони стали повноправними членами Євросоюзу), тому що, на думку Комісії ЄС, режим попередніх повідомлень та дозволів на картелі створює чудовий засіб для розвитку усталеної конкурентної політики в країнах з перехідною економікою. Вважається, що те саме може стосуватись і України.

Як зазначають провідні фахівці АМК України, сьогодні існує два реальні напрями нормотворчої роботи, де слід зосередити всі зусилля в питанні гармонізації норм українського законодавства з європейським у світлі реформування останнього:

перший – розробка групових виключень (типових вимог) до узгоджених дій суб'єктів господарювання;

другий – підготовка внутрішнього законодавства щодо надання державної допомоги [14].

В Україні механізм попереднього контролю за узгодженими діями суб'єктів господарювання та інститут групових виключень (типових вимог) до них запроваджено ще з березня 2002 р. У процесі розробки комплексу

Типових вимог АМК намагався врахувати не тільки багаторічний досвід Комісії ЄС в цих питаннях, а й концептуальні засади реформування європейського конкурентного права. Аби не допустити необґрунтованого й невинного адміністративного втручання в діяльність суб'єктів господарювання, а також запобігти невинним втратам їхнього часу й витратам ресурсів державних органів при розробці Типових вимог, Комітет мав забезпечити вирішення двох проблем: відмежування узгоджених дій, які можуть призвести до недопущення, усунення чи обмеження конкуренції, від узгоджених дій, що за будь-яких обставин не матимуть відповідних наслідків; визначення узгоджених дій, які, попри їхню цивільно-правову форму, матимуть позитивні наслідки для економіки, передбачені ч. 1 ст. 10 закону «Про захист економічної конкуренції». Основою вирішення цих завдань стала економіко-правова концепція економічної конкуренції, сформульована в абз. 2 ст. 1 закону. Поняття економічної конкуренції в цій концепції включає в себе поняття змагання суб'єктів господарювання, але ним не вичерпується. Як економічна конкуренція розглядається таке змагання суб'єктів господарювання, яке має наслідком певні результати, що впливають на становище на ринку в цілому. Як об'єктивний показник, з огляду на значення якого можна робити висновок про те, що будь-які узгоджені дії не матимуть відчутного впливу на можливість вибору покупців (продавців) та не можуть надати учасникам цих дій можливості визначати умови обороту товарів на ринку, було обрано сукупну ринкову частку учасників узгоджених дій на будь-якому із задіяних ринків. При цьому як порогове значення було запропоновано п'ятивідсоткову сукупну частку суб'єктів господарювання на ринку (до речі, за конкурентним законодавством ЄС відповідна частка також становить 5%).

Водночас АМК не обмежився цим загальним виключенням і поширив його з необхідності одержання дозволу на узгоджені дії на окремі випадки, коли сукупна ринкова частка учасників є більшою. Вважається, що методологічною підставою розширення сфери виключення було, зокрема,

висловлене Комісією ЄС припущення, що узгоджені дії, які не містять певних видів жорстких антиконкурентних обмежень, за обмеженої ринкової частки учасників (унаслідок чого вони з необхідністю відчують значну конкуренцію з боку інших учасників ринку) зазвичай приводять до позитивних наслідків, що є підставою для надання дозволу органами АМК. Щоправда, такі наслідки, як правило, відсутні у випадках вчинення узгоджених дій, спрямованих на: фіксацію цін, за якими товари реалізуються третім особам чи набуваються в третіх осіб; обмеження обсягів реалізації товарів третім особам чи придбання товарів у третіх осіб; розподіл ринків, продавців, покупців або споживачів.

Тому, згідно з Типовими вимогами, затвердженими розпорядженням АМК України від 12 лютого 2002 року №27-р., зі сфери дії групового дозволу на узгоджені дії, сукупна ринкова частка учасників яких перевищує 5%, вилучено:

- горизонтальні або змішані узгоджені дії, що призводять чи можуть призвести до фіксації цін (тарифів, розцінок), за якими ці товари (роботи, послуги) реалізуються третім особам чи набуваються в третіх осіб;
- узгоджені дії, що призводять або можуть призвести до обмеження обсягів реалізації товарів (робіт, послуг) третім особам чи придбання товарів (робіт, послуг) у третіх осіб;
- узгоджені дії, що призводять або можуть призвести до розподілу ринків або продавців, покупців, споживачів [70].

В інших випадках вертикальні чи конгломератні узгоджені дії за умов, коли учасники їх через обмежену ринкову частку відчують значну конкуренцію з боку інших учасників ринку, з необхідністю сприяють вдосконаленню виробництва, придбанню чи реалізації товарів або техніко-технологічному, економічному розвитку. Подібним же чином горизонтальні узгоджені дії, якщо вони не стосуються зазначених вище жорстких антиконкурентних обмежень і якщо учасники їх через обмежену ринкову частку відчують значну конкуренцію з боку інших учасників

ринку, внаслідок спеціалізації, проведення спільних розробок і досліджень сприяють розробленню та застосуванню уніфікованих технічних умов чи стандартів на товари, або раціоналізації виробництва, або техніко-технологічному, економічному розвитку. У разі групового виключення щодо узгоджених дій, сукупна ринкова частка учасників яких перевищує 5%, цю умову диференційовано залежно від відносин учасників на ринку. Типові вимоги поширюють групове виключення на горизонтальні, змішані узгоджені дії, сукупна частка учасників яких на будь-якому задіяному ринку не перевищує 15%, та на вертикальні, конгломератні узгоджені дії, сукупна частка учасників яких на будь-якому задіяному ринку не перевищує 20%,

Узгоджені дії передбачають збереження їхніми учасниками господарської самостійності. При цьому ринкові частки відповідних суб'єктів господарювання протягом часу вчинення узгоджених дій можуть змінюватись. Отже, виникає проблема врахування ринкових часток учасників узгоджених дій у випадках, коли до початку таких дій сукупні частки на ринку господарювання були меншими від тих, задля досягнення яких звернення за одержанням дозволу є необхідним, але в процесі здійснення цих дій зросли й перевищили відповідні порогові значення [70]. Типові вимоги вирішують це питання з урахуванням європейського досвіду. Якщо розмір сукупної частки на ринку, від якого залежить поширення загального виключення, у процесі вчинення узгоджених дій перевищується, ці дії можуть тривати без попереднього одержання дозволу на їх учинення ще певний час. Це пов'язано з тим, що зростання частки може бути випадковим і тимчасовим. Час, протягом якого узгоджені дії можуть у цьому разі тривати без попереднього одержання дозволу, залежить від абсолютного розміру перевищення порогу. Якщо цей розмір становить менш ніж 5% від загального обсягу ринку, то відповідні узгоджені дії не потребують згоди органів АМК України протягом 2 років поспіль після року, у якому поріг було перевищено вперше. Якщо ж абсолютний розмір перевищення порогу перевищує 5%, узгоджені дії не потребують згоди органів АМК протягом 1

року після року, у якому поріг було перевищено вперше. Але слід особливо зауважити, що ці строки, протягом яких після перевищення сукупною ринковою часткою порогових значень не треба попередньо одержувати дозвіл на узгоджені дії, не можна додавати до встановленого 1 року.

Сьогодні АМК України веде розробку додаткового комплексу Типових вимог до узгоджених дій суб'єктів господарювання з урахуванням європейського досвіду. Існує ще одна проблема – мінімізації негативного впливу на конкуренцію, спричиненого наданням державної допомоги суб'єктам господарювання. Законодавче врегулювання питань державної допомоги з погляду її впливу на конкуренцію існує у Євросоюзі та низці країн з перехідною економікою, зокрема – у Болгарії та Румунії. У Євросоюзі питання контролю за наданням державної допомоги розглядаються насамперед з точки зору реалізації справедливої конкурентної політики щодо здійснення торговельних відносин на спільному ринку. Тому законодавство ЄС про державну допомогу є практично підгалуззю конкурентного законодавства, хоча й оформлене в цілком самостійний напрям [23]. Майже з усіх специфічних напрямів контролю за державною допомогою та видів державної допомоги діють відповідні процедурні правила.

За результатами проведеного АМК України аналізу внутрішнього законодавства встановлено, що в країні державна допомога у вигляді різноманітних пільг, дотацій, субсидій, кредитів тощо стосується практично всіх галузей господарства. Наявна система державної підтримки підприємницької д-сті нерідко не лише спотворює ринкові відносини, створюючи нерівні умови підприємницької д-сті, а й знижує ефективність використання обмежених державних ресурсів. Вважається, що саме неврахування конкуренції як критерію для цілеспрямованого визначення напрямів та обсягів допомоги держави суб'єктам господарювання знижує точність реалізації економічної політики держави стосовно розвитку ринкових відносин.

Важливим кроком у процесі адаптації внутрішнього

антимонопольного права до конкурентного права ЄС є реалізація концепції прийняття Конкурентного процесуального кодексу України.

Згадана Концепція має визначити основні засади, принципи, напрями конкурентного процесу, а також структури Конкурентного процесуального кодексу. Розробку проекту останнього здійснюватиме АМК шляхом створення робочої групи із залученням фахівців Верховного суду України, вищих спеціалізованих судів, Мін'юсту, вчених, а також іноземних, зокрема – європейських, експертів у галузі законодавства з питань конкуренції. Доцільно залучити до розробки проекту і фахівців Секретаріату Кабінету Міністрів України. Реалізація Концепції передбачає відповідне нормативно-правове та науково-методичне забезпечення. Нормативно-правове забезпечення реалізації Концепції здійснюється шляхом розробки та прийняття на її основі Конкурентного процесуального кодексу України, внесення відповідних змін до Цивільного процесуального та Господарського процесуального кодексів України, інших законодавчих актів. Науково-методичне забезпечення здійснюється шляхом проведення наукових досліджень, що сприяють пошукові ефективних форм та напрямів удосконалення процесуального конкурентного законодавства України, а також здійснення перекладів відповідних актів законодавства Євросоюзу.

На сьогодні конкурентне право України містить достатньо розвинену систему норм матеріального та процесуального права. Під впливом розвитку конкурентного законодавства України, конкурентне право сформувалося в окрему галузь права, що має свій предмет і методи регулювання. Подальше вдосконалення норм матеріального та процесуального права має на меті вдосконалити механізми розкриття картелів та взаємодії органів Антимонопольного комітету України з іншими правоохоронними органами, не допустити монополізації регіональних ринків товарів унаслідок концентрації суб'єктів господарювання і передбачає, зокрема:

- удосконалення поняття антиконкурентних узгоджених дій;
- удосконалення поняття контролю;

- доповнення закону нормою про утаємнення інформації щодо осіб, які надали відомості, що мають значення в справах про антиконкурентні узгоджені дії;
- охоплення контролем випадків окремих концентрацій, наслідки яких мають місце на регіональних ринках товарів (незалежно від розміру сукупних вартісних показників учасників концентрації);
- удосконалення правових норм щодо примусового вилучення доказів (обшуку) та накладення арешту;
- удосконалення процедури взаємодії між органами державної влади у сфері контролю за додержанням конкурентного законодавства, переважно – у сфері контролю за антиконкурентними узгодженими діями (картелями);
- розробку та прийняття Конкурентного кодексу та Конкурентно-процесуального кодексу України (наразі, у 2020 році прийнята лише концепція першого).

Вважаємо також, що назріла потреба в розробці деяких нових напрямів законодавчого врегулювання питань у сфері конкуренції. Йдеться, зокрема, і про державну допомогу. На наш погляд, подальший розвиток конкурентного законодавства має передбачати також максимальне сприяння бізнесу, зокрема малому та середньому. Окрім цього, постає питання про необхідність формування в державі кількох вітчизняних шкіл конкурентного права, які конкурували б між собою, закладаючи наукові підґрунтя не лише української, а й також європейської моделі захисту конкуренції.

3.3. Обґрунтування інституційних основ захисту економічної конкуренції

Інститути завжди співіснують у певній системі. Сукупність інститутів будь-якого типу складає інституційну структуру суспільства, під якою прийнято розуміти певний впорядкований набір інститутів, що формується у межах тієї чи іншої системи координації господарської д-сті.

На відміну від інституційної структури, інституційне середовище містить у собі не лише комплекс інститутів, але й систему організацій. Репрезентуючи взаємодію інститутів і організацій у вигляді інституційних змін, інституційне середовище визначає основний напрямок розвитку економічних систем а також орієнтири, на основі яких відбувається формування та відбір найбільш ефективних економічних і соціальних інститутів. Структура інституційного середовища представлена на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Структура інституційного середовища
Джерело: [24].

Теоретична модель взаємозв'язку ринкових інститутів і конкуренції, на нашу думку, має два важливі аспекти. Так, з одного боку завдяки конкуренції відбувається відбір ефективних інституційних обмежень, що складають у сукупності інституційну структуру того чи іншого економічного порядку. А з іншого – ефективні ринкові інститути покликані стимулювати подальший розвиток конкурентних відносин.

Світова практика показує, що антимонопольне законодавство складається з законодавчих та інших нормативних актів, які забороняють в залежності від співвідношення вигод і витрат окремі способи поведінки на ринку.

У той час як інститути конкуренції поряд із актами, що безпосередньо

регулюють конкурентні відносини, тобто антимонопольним законодавством, включають до себе усі інші акти, що містять окремі норми антимонопольної та конкурентної спрямованості. До таких норм відноситься законодавство про ціноутворення, іноземне підприємництво, нові структури, малий і середній бізнес, захист прав споживачів, охорону прав інтелектуальної власності, зовнішньоторговельну політику, податкове і інше законодавство, що тим чи іншим чином впливає на створення і стан господарюючих суб'єктів.

З огляду на це, можна виділити два типи інститутів конкуренції:

1. Обмежувальні, які безпосередньо обмежують дію монополістичних об'єднань в економіці, й, тим самим, створюють передумови поживлення конкурентних відносин;

2. Сприяючі, які сприяють створенню конкурентного середовища опосередковано, через прийняття законодавчих актів, що містять окремі норми конкурентної спрямованості.

Слідуючи логіці інституційного аналізу можна стверджувати, що для ефективного функціонування інститутів конкуренції необхідна відповідна система організацій. Узагальнений досвід інституційної теорії та практичної дії у сфері захисту і розвитку конкуренції дозволяє класифікувати організації, що сприяють становленню, функціонуванню і захисту конкуренції, на політичні, соціальні та економічні.

Сукупність інститутів конкуренції і організацій, що забезпечують їх імплементацію, охорону та розвиток, являє собою інституційне середовище, що безпосередньо впливає на розвиток конкуренції в економіці будь-якої країни. Враховуючи фактор інституційного середовища, характер взаємозв'язку між конкурентними відносинами і конкурентним середовищем приймає вигляд моделі „інституційне середовище – конкурентне середовище – конкурентні відносини” (рис. 3.3.).

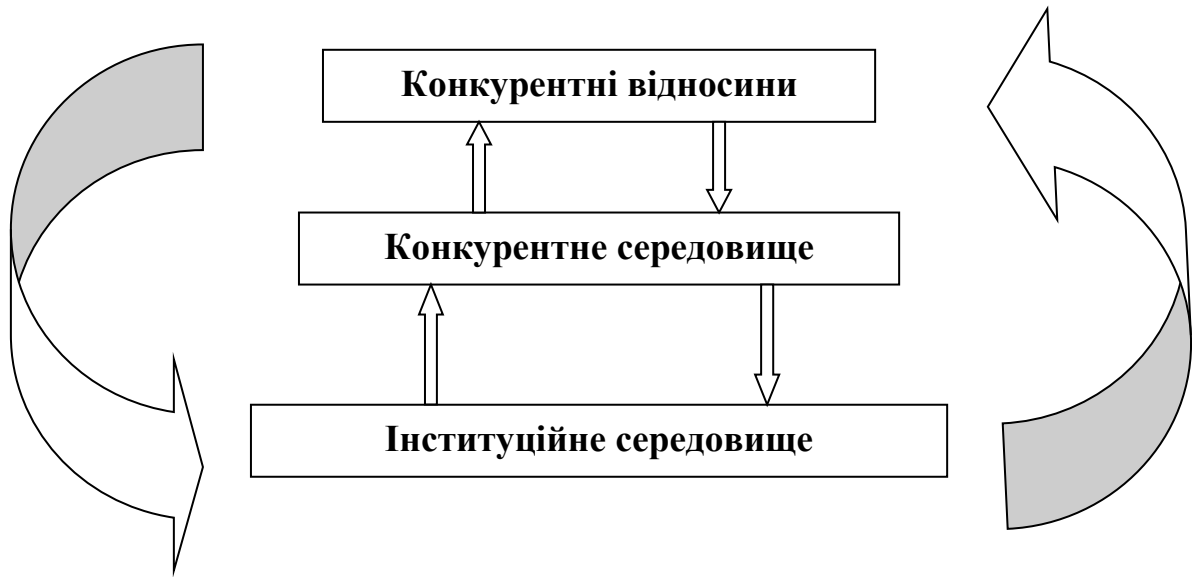

Рис. 3.3. Модель „інституційне середовище – конкурентне середовище – конкурентні відносини”

Джерело: [24].

На I рівні цієї моделі лежить інституційне середовище, що складається з усієї сукупності інститутів і організацій, які чинять безпосередній або опосередкований вплив на стан і розвиток конкуренції.

Інституційне середовище задає характер конкурентного середовища, що знаходиться на II рівні моделі. Якщо інституційне середовище створює стимули для впровадження інновацій, ефективної організації виробничого процесу, зменшення трансакційних витрат, створення юридичної системи контролю над виконанням контрактів, до визначення і захисту прав власності, то структура ринку буде близькою до конкурентної та, навпаки.

У свою чергу, конкурентне середовище формує певний тип конкурентних відносин, що знаходяться на III рівні. Їх характер залежить від якості середовища всередині якого вони відбуваються. Якщо параметри середовища створюють стимули для зайняття підприємницькою діяльністю, наприклад, відсутні бар'єри входу на ринок, то й відносини, що відбуваються у цьому середовищі, прийматимуть динамічний характер. І, навпаки, система, що не створює подібних стимулів, приречена до застою.

Мета конкурентної політики в Україні не може не бути двоєдиною: по-перше, сприяння розвитку ефективної економічної конкуренції; по-друге,

обмеження монополістичних зловживань в економіці. Стратегічною метою конкурентної політики є державна підтримка ефективної конкуренції і створення рівних умов щодо конкуренції для всіх агентів ринкових відносин. У кінцевому підсумку йдеться про формування такого інституційного середовища, за яким дії ринкових агентів, що порушують конкурентні правила, стають економічно і соціально-політично не вигідними. Важливим напрямком конкурентної політики в сучасних умовах є формування інститутів, які забезпечуватимуть належну інформаційну спроможність товарних ринків.

Для підвищення ефективності д-сті АМКУ необхідно на законодавчому рівні надати статус правоохоронних органів системі органів АМКУ, запровадити систему спеціальних звань працівників підрозділів системи органів АМКУ, які виконують функції, визначені статтею 2 Закону України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів». Це, в свою чергу, забезпечить реалізацію приписів законодавства щодо спеціального статусу системи органів АМКУ.

Важливою складовою підвищення ефективності роботи територіальних відділень Антимонопольного комітету України є покращення відповідного інформаційного забезпечення. Воно має передбачати, зокрема:

- оптимізацію використання власних інформаційних ресурсів Комітету, створення відомчих регіональних та національних баз (банків) даних;
- налагодження ефективних механізмів обміну інформацією про стан регіональних ринків між зацікавленими державними органами;
- залучення недержавних інформаційних ресурсів (консалтингових фірм, об'єднань підприємців, мережі Інтернет, засобів масової інформації тощо);
- забезпечення АМКУ та його територіальних відділень спеціальними засобами фіксації доказів, необхідним програмним забезпеченням;
- запровадження сучасних засобів зв'язку (відеозв'язок, ВЕБ-конференції, IP-телефонія) між органами АМК України.

Посилення функції АМКУ щодо здійснення розслідувань у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції потребує вжиття заходів щодо покращення його кадрового забезпечення, зокрема, розроблення програми підготовки кадрів економічного та юридичного профілю для органів АМКУ; запровадження обов'язкового страхування працівників, які безпосередньо виконують функції розслідування у справах про порушення законодавства про захист економічної конкуренції.

Удосконалення системи захисту економічної конкуренції на сучасному етапі полягає у створенні ефективної, суспільно корисної системи захисту економічної конкуренції та наповненні конкретним змістом особливої ролі конкурентного органу – АМКУ у формуванні та реалізації конкурентної політики держави. Основні положення Концептуальних засад удосконалення системи захисту економічної конкуренції в Україні доцільно відобразити в загальнодержавній Програмі захисту та розвитку конкуренції та обмеження монополізму.

Доцільно відмітити, що критерієм ефективності дії уряду стає наближення фактично отриманих результатів до визначеного індикатору (рис. 3.4.).

Домінування конкурентної політики над іншими напрямками дії уряду підтверджується змістом Лісабонської стратегії. У відповідності до цього документу, стратегічна мета розвитку повинна полягати у підвищенні глобальної конкурентоспроможності країни через економічне оновлення та поліпшення в соціальній сфері й охороні довкілля.

Тобто досягнення конкурентоспроможності держави передбачається за допомогою впливу не лише на економічні чинники. Тому питання переосмислення місця та ролі конкурентної політики у механізмах державного управління має переважне відношення до країн, що перебувають у стадії соціальної трансформації.

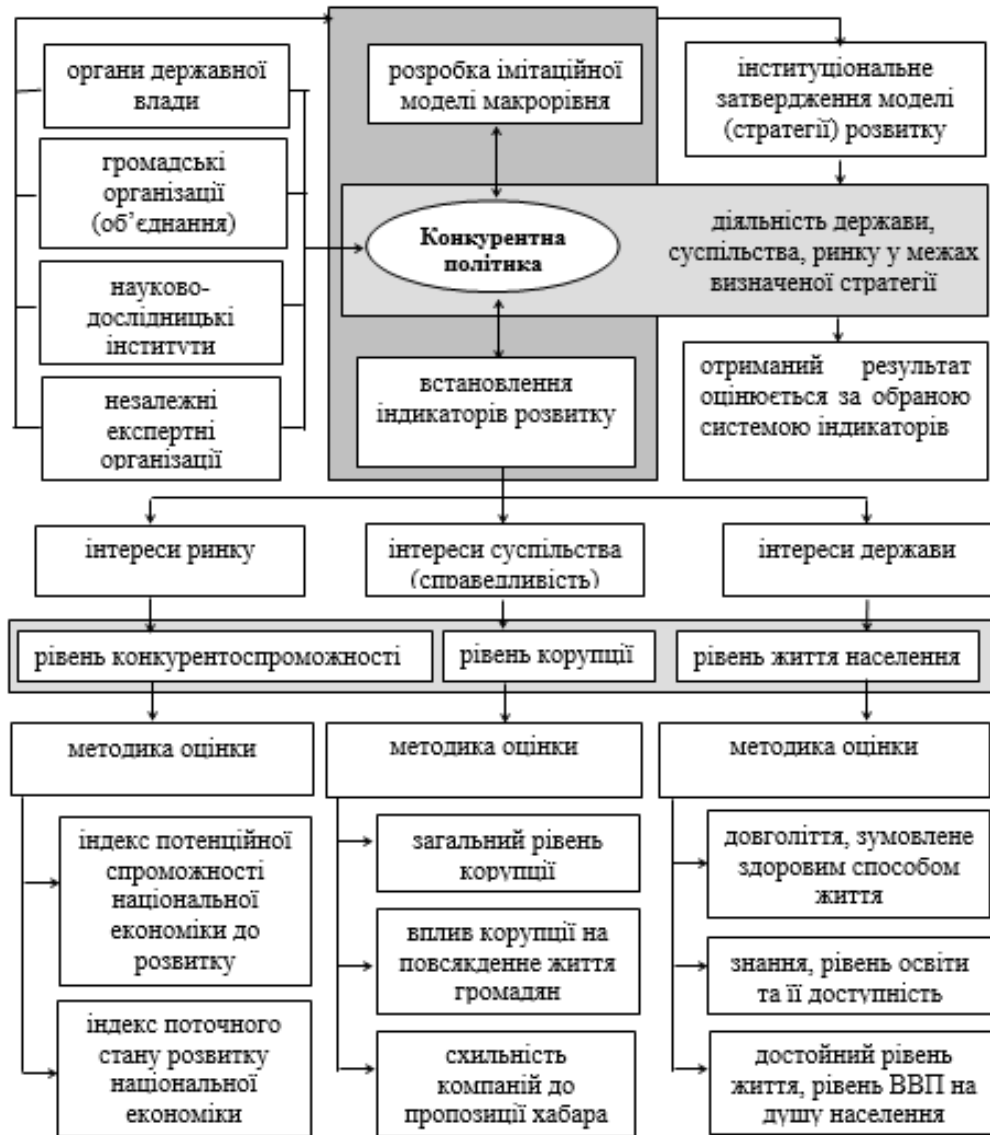

Рис. 3.4. Система індикаторів функціонування та розвитку суспільства
Примітка. Складено автором.

Завдяки інституційним перетворенням, сьогодні в економіці нашої країни в цілому створено основні елементи інституційного середовища, що покликані захистити і підсилити розвиток конкуренції. Сукупність інститутів і організацій, що чинять безпосередній або опосередкований вплив на конкурентне середовище у нашій країні, представлена на рис. 3.5.

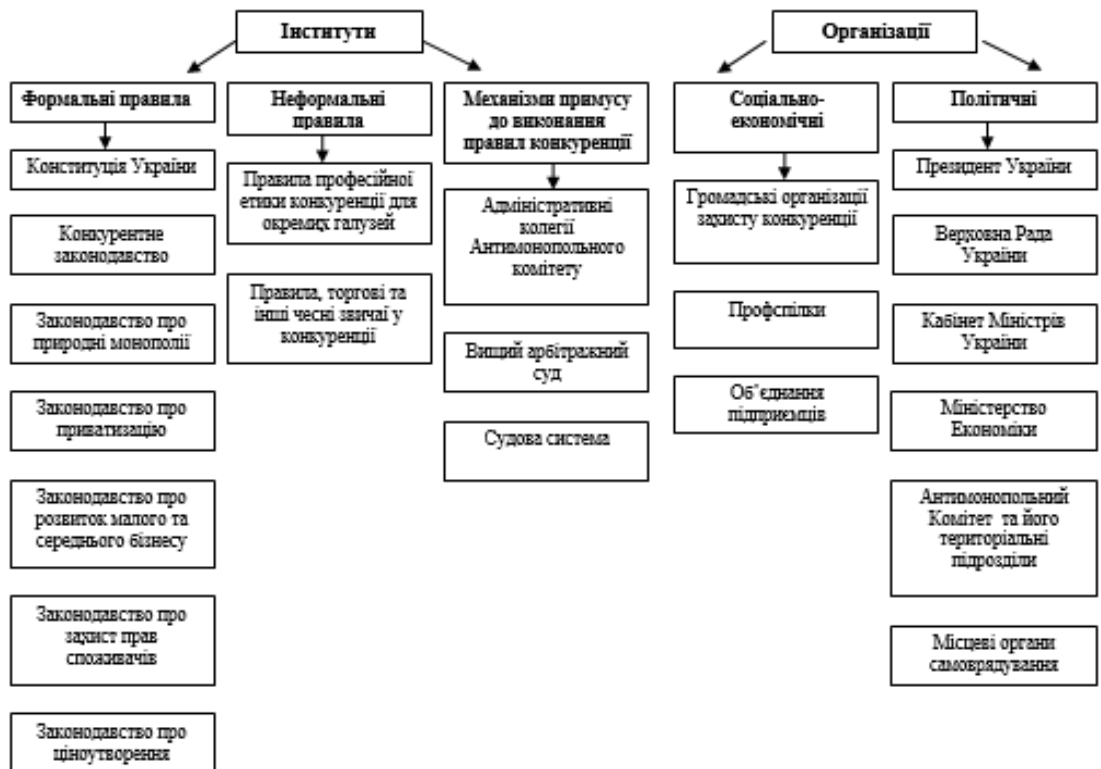

Рис. 3.5. Структура інститутів і організацій конкуренції в Україні

Джерело: [24].

Антимонопольна політика в Україні повинна прийняти більш цілеспрямованого характеру, стати складовою економічної політики і підкоритися її цілям. Для подальшого розвитку концепції економічної концентрації слід в першу чергу визначити головні цілі економічної політики: усунення деформацій структури національної економіки; створення сприятливих умов виникнення монопольних структур як результату природних процесів концентрації виробництва і капіталу в умовах відносного вільного міжгалузевого і внутрігалузевого переливу капіталу. У такому разі стане можливою подальша лібералізація господарських відносин, зняття багатьох обмежень з підприємництва, розширення меж ринкових відносин. Регламентація ринкової д-сті залишиться як загальноприйняті правила поведінки і взаємодії ринкових суб'єктів у цілях незавдання збитку один одному.

Держава повинна активно формувати індустріальну структуру економіки на основі вдосконалення антимонопольного законодавства і

врегулювати процеси, що відбуваються в економіці. У галузі антимонопольного регулювання роль держави повинна бути оптимізована.

Основна ідея регульованої економічної концентрації виходить з того економічного стану, що антимонопольна політика існує і розвивається одночасно на таких рівнях: міжнародному, макрорівні, регіональному та мікрорівні (рис. 3.6.).

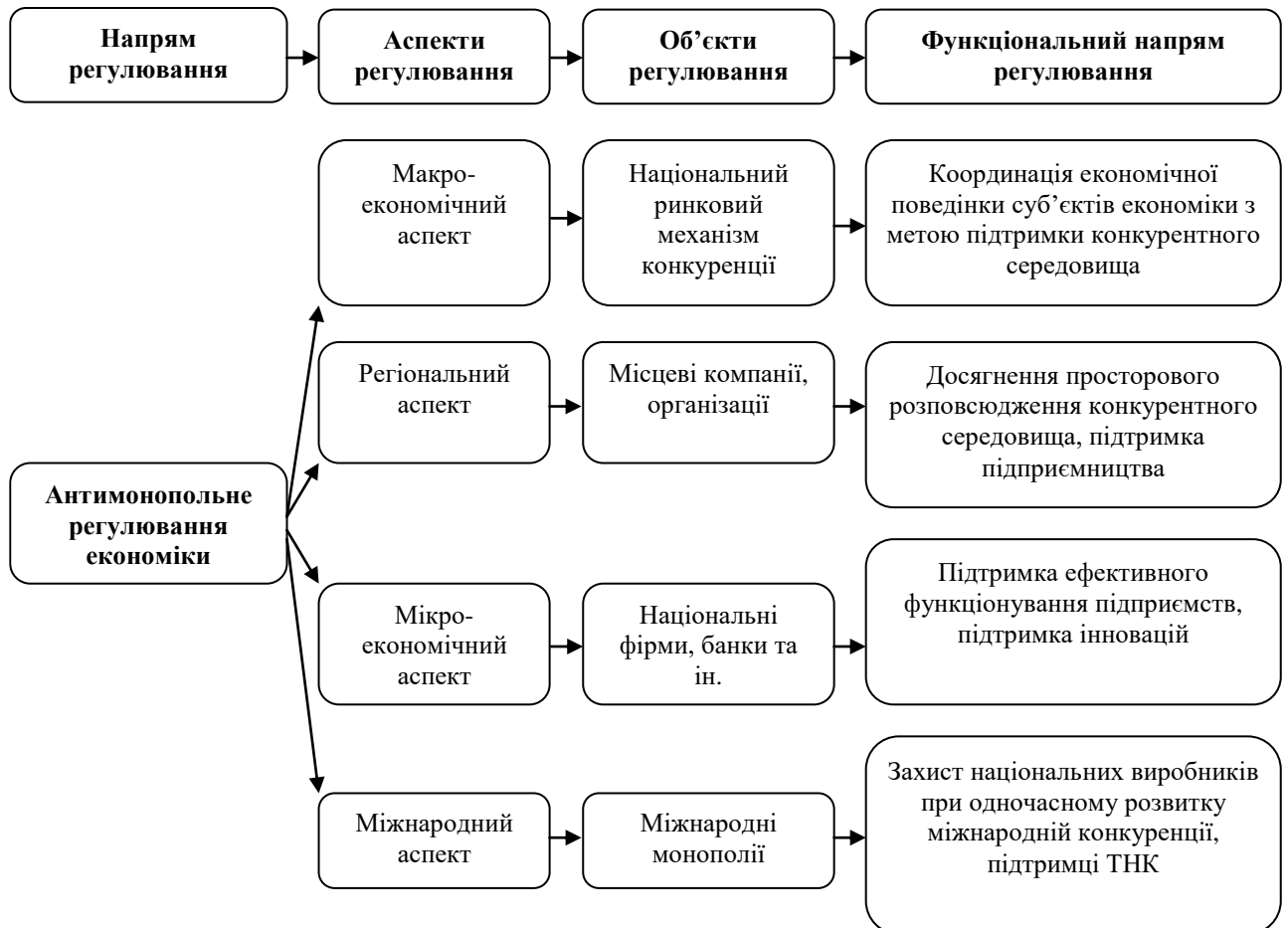

Рис. 3.6. Модель антимонопольної політики на засадах концепції регульованої економічної концентрації

Примітка. Складено автором.

При цьому макро- та мікрорівні знаходяться в певній суперечності. На рівні національної економіки тенденція до демонополізації розглядається як позитивна, тобто – прагнення до „ідеалу” – вільної досконалої конкуренції. І для компаній ці умови розглядаються як найсприятливіші. Займатися даним рівнем повинна держава, оскільки для окремих компаній – це зовнішнє середовище. На мікрорівні – кожен учасник зацікавлений у протилежному – захопити велику частку ринку, прагнути до монополії. На міжнародному

рівні об'єктом є міжнародні монополії. Завдання державного регулювання полягає у захисті національних виробників за одночасного розвитку міжнародної конкуренції, підтримки ТНК. На регіональному рівні напрямами антимонопольної політики є досягнення просторового розповсюдження конкурентного середовища, підтримка підприємництва.

Аналіз антимонопольного регулювання показує, що у його застосуванні є серйозні передумови для успішного виконання державою своїх завдань щодо ефективного розвитку економіки і підтримки конкуренції. Відстоюючи і нормативно закріплюючи свободу економічної д-сті, держава стримує лише крайні прояви ринкової стихії, обмежує надмірну монополізацію, з одного боку, і певною мірою заохочує концентрацію дрібного бізнесу - з іншого.

З метою вирішення існуючих проблем української правової та інституційної системи, необхідно впровадити наступні законодавчі ініціативи АМКУ та його територіальних відділень:

- 1) вдосконалення механізмів контролю економічної концентрації й збільшення граничних показників учасників концентрації, перевищення яких вимагає одержання дозволу;
- 2) встановлення кримінальної відповідальності за змову, спрямовану на викривлення результатів торгів;
- 3) збільшення розміру штрафів, які можуть накладатись територіальними відділеннями Комітету;
- 4) урегулювання порядку одержання доказів.

Останній з названих законопроектів є найважливішим для органів Комітету, оскільки створює необхідні процесуальні механізми одержання доказів під час розслідування справ. А саме – безперешкодний доступ до приміщень й транспортних засобів підприємців під час проведення перевірок. Одержання пояснень й іншої інформації, примусове вилучення доказів, залучення працівників міліції до проведення перевірки. Крім цього, законопроект конкретизує права й обов'язки осіб, які беруть участь у справах, у відносинах з АМК України.

ВИСНОВКИ

Магістерська робота спрямована на вирішення важливої економічної проблеми, яка полягає в обґрунтуванні теоретичних засад та розробці практичних рекомендацій щодо удосконалення реалізації конкурентної політики на регіональному рівні. Проведене нами дослідження дозволило отримати наступні результати.

Обґрунтовано, що створення та розвиток конкурентного середовища — невід’ємна складова функціонування ринкової економіки. Конкуренція розглядається як боротьба між виробниками за можливість продати результати своєї діяльності споживачам. При цьому споживач не виступає метою, а лише засобом у конкурентній боротьбі. Найчастіше основна мета виробників товарів та послуг полягає в максималізації прибутку. Для того щоб збільшити свій прибуток, конкуренти намагаються поліпшити якість продукції, розширити її асортимент, пропонують усілякі знижки, сервісне обслуговування своїх товарів, а також застосовують інші способи залучення споживача.

Визначено об’єктивну необхідність втручання держави в процеси конкуренції. Зокрема, з метою усунення та послаблення негативних наслідків конкурентної боротьби і посилення її позитивних результатів у розвинутих ринкових країнах почали формувати конкурентну політику держави. Вона спрямована на створення сприятливих умов розвитку вільної конкуренції, на концентрацію зусиль суспільства на недопущення та запобігання можливим недобросовісним діям у конкуренції, що окремим підприємцям не під силу. Об’єктивний механізм конкурентної політики реалізується одночасно на декількох рівнях: міжнародний, національний, регіональний та рівень окремих суб’єктів господарювання. Окрема увага приділена регіональному рівню, на якому конкурентну політику реалізують територіальні відділення Антимонопольного комітету України.

Проаналізовано стан та тенденції розвитку конкурентних відносин в Україні. Зокрема, визначено питому вагу секторів, де створено ефективне

конкурентне середовище та де конкуренція обмежена; з'ясовано причини таких обмежень. Дані проведених досліджень засвідчили, що за умов фінансово-економічної кризи структурні передумови конкуренції в національній економіці України погіршилися і при цьому показники ефективності дії конкурентних механізмів погіршилися більш істотною мірою. Це у свою чергу дозволяє припустити посилення дії за кризових умов несприятливих для конкуренції чинників не структурного, а інституційного характеру. Проте, вже на кінець досліджуваного періоду ситуація на внутрішньому ринку почала поступово стабілізуватися, про що свідчить суттєве покращення показників соціально-економічного розвитку України. Також проведена оцінка роботи Антимонопольного комітету України у розрізі основних форм контролю за дотриманням законодавства про захист економічної конкуренції.

Основними результатами впливу конкуренції на національному ринку є: підвищення ефективності; зменшення собівартості; збільшення обсягів виробництва; зменшення собівартості продукції (робіт, послуг); зниження цін. Загалом, протягом визначеного періоду найгострішими проблемами розвитку конкуренції на ринках з конкурентною структурою в Україні є: нерівність умов конкуренції внаслідок впливу адміністративних чинників; спотворення конкуренції внаслідок «тінізації» господарювання; недобросовісна конкуренція; інституційні обмеження конкуренції.

Проведено аналіз основних напрямів реалізації конкурентної політики в Хмельницькій області, у тому числі: сприяння узгодженню конкурентної політики з іншими секторами державної політики; забезпечення ефективного розвитку конкурентних відносин, підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та подальше зменшення рівня монополізації економіки; оптимізація д-сті органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування як суб'єктів економічних відносин; удосконалення регулювання д-сті суб'єктів природних монополій; сприяння розвитку законодавства про захист економічної конкуренції.

З урахуванням результатів проведеного дослідження, розроблено концептуальні основи реалізації конкурентної політики в Україні та її регіонах. Обґрунтовано, що основні заходи щодо розвитку конкурентної повинні здійснюватися, переважно, на державному, меншою мірою, - регіональному та місцевому рівнях.

На нашу думку, перспективними є заходи, спрямовані на стимулювання розвитку конкуренції в монополізованих секторах національної економіки, зокрема через: 1) сприяння встановленню низького рівня концентрації; 2) удосконалення аналізу галузей і при цьому як вихідні дані необхідно аналізувати: виробничу спеціалізацію; споживачів та їх поведінку; товари-доповнювачі та товари-замінники; ринковий ріст; технологію виробництва та збуту; сегментацію ринку, методи маркетингу; інновації; стратегію, цілі, слабкі та сильні сторони конкурентів; соціальні, правові, політичні умови та макроекономічне середовище; 3) розширення джерел інформації за рахунок стимулювання видання довідників: за результатами досліджень ринків, які здійснюються консалтинговими фірмами; торгово-промислових палат та асоціацій; приватних та державних компаній тощо.

Ключове місце у конкурентній політиці територіальних відділень АМК України повинне займати адвокатування конкуренції. Адвокатування конкуренції – це система видів д-сті антимонопольних органів, спрямованих на укріплення конкурентного середовища економічної д-сті через використання механізмів, які не відносяться до елементів систем примусу дотримання встановлених правил і складається, головним чином, з впливу на державні органи та суб'єкти господарювання з метою підвищення ступеня розуміння широким колом загальносуспільних переваг конкуренції.

У свою чергу, подальше удосконалення та розвиток правових засад захисту економічної конкуренції в Україні має передбачати: чітке врегулювання у підзаконних актах предмета та порядку взаємодії між АМКУ та іншими органами державної влади; законодавче врегулювання порядку

отримання доказів; впровадження відповідних норм забезпечення ефективного розслідування справ стосовно найбільш небезпечних порушень конкурентного законодавства; удосконалення процедур отримання дозволу на здійснення економічної концентрації суб'єктів господарювання; чітке законодавче врегулювання питання віднесення до підвідомчості господарських судів справ у спорах за участю АМКУ, його територіальних відділень. Поряд з цим, у ході дослідження розроблено цілу низку рекомендацій щодо вдосконалення конкурентної політики України. Окрема увага у роботі приділена такому стратегічному пріоритету нашої держави як гармонізація українського конкурентного законодавства з європейським. У цьому зв'язку здійснено порівняння базових положень українського і європейського законодавств, виявлено спільні риси, відповідності, а також основні проблеми та напрями удосконалення.

Виявлено основні проблеми підвищення ефективності роботи територіальних відділень АМКУ та, на цій основі, запропоновано напрями їх вирішення. Зокрема, для розв'язання проблем української правової та інституційної системи, запропоновано впровадити наступні законодавчі ініціативи АМКУ та його територіальних відділень: 1) вдосконалення механізмів контролю економічної концентрації й збільшення граничних показників учасників концентрації, перевищення яких вимагає одержання дозволу; 2) встановлення кримінальної відповідальності за змову, спрямовану на викривлення результатів торгів; 3) збільшення розміру штрафів, які можуть накладатись територіальними відділеннями Комітету; 4) урегулювання порядку одержання доказів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абрамишвили Г.Г. Конкуренция: анализ, стратегия и тактика конкурентной борьбы монополий /Г.Г. Абрамишвили. – М.: Экономика, 1998. – 241 с.
2. Авдашева С. Новое антимонопольное законодательство: результат стратегического взаимодействия? /С.Авдашева, А.Шаститко //Экономическая политика. – 2008. – №3. – С. 43.
3. Азоев Г.Л. Анализ деятельности конкурентов /Г.Л. Азоев. – М.: Центр экономики и маркетинга, 1995. – 208 с.
4. Аналітичні довідки Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України 2006-2010 роки.
5. Базелер У. Основы экономической теории: принципы, проблемы, политика. Германский опыт и российский путь / У.Базелер, З.Сабов, Й.Хайнрих, В.Кох. – СПб: Издательство „Питер”; М.–Х.–Минск, 2007. – 800 с.
6. Бакалінська О. Деякі аспекти формування конкурентного законодавства і права України / О. Бакалінська // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – №1. – С. 66–71.
7. Бакалінська О. Захист економічної конкуренції: окремі питання правового регулювання / О. Бакалінська // Юридичний журнал. – 2003. – №11. – С. 45–50.
8. Большая советская энциклопедия. – М., 1973. – Т. 13. – С. 28–29.
9. Борисенко З. М. Конкурентна політика держави як фактор розвитку економіки України: Автореф. дис... д-ра екон. наук. – К.: НАН України, Об'єднаний ін-т економіки, 2004. – 35с.
10. Борисенко З. М. Умови економічної конкуренції в Україні /З.М. Борисенко // Економіка України. – 2002. – №10. – С. 4–10.

11. Борисенко З. Порушення конкурентного законодавства органами влади / З.М. Борисенко // Зб. наук. пр. Національної академії держ. управління. – К., Вип. 2. – 2004. – С. 406–415.
12. Борисенко З.М. Основи конкурентної політики: підручник /З.М. Борисенко. – К.: Таксон, 2006. – 704 с.
13. Борисенко З.М.. Реформування конкурентної політики з урахуванням досвіду ЄС /З.М. Борисенко // Державне урядування в умовах інтеграції України в Європейський союз: Матеріали наук.-практ.конф. /За заг.ред.В.І.Лугового, В.М.Князева. – К.: Вид-во УАДУ, 2006. – 360 с.
14. Бутко М. Інвестиційні аспекти підвищення конкурентоспроможності економіки /М. Бутко // Економіка України. – 2004. – № 4. – С. 40–45.
15. Бутыркин А. Проблемы реформирования естественных монополий / А. Бутыркин //Мировая экономика и международные отношения. – 2006. – №12. – С.3-11.
16. Бюлетень обстежень ділової активності підприємств України / За ред. М.В. Пугачової. – К.: Держкомстат України, НТК статистичних досліджень. – 2008. – Вип. 2 (30). – 70с.
17. Валітов С. Деякі проблеми розвитку антимонопольного законодавства / С.Валітов, Р.Кузьмін // Право України. – 1996. – №8 – С.42 - 46
18. Гіл, Чарлз В.Л. Міжнародний бізнес: Конкуренція на глобальному ринку / Пер. з англ. А.Олійник, Р.Ткачук.- К.: Видавництво Соломії Павличко „Основи”, 2006.- 856 с.
19. Городецкий А. Демонополизация и развитие конкуренции в российской экономике / А.Городецкий, Ю.Павленко, А.Френкель // Вопросы экономики. – 2007. – №11. – С.37-41.
20. Господарський кодекс України: станом на 01.09. 2007р. / Верховна Рада України. – Офіц. вид. – К.: Видавничий дім «Скіф», 2007. – 164с.
21. Давид Р. Основные правовые системы современности / Р.Давид, К.Жоффре–Спинози / Пер. с фр. В.А.Туманова. – М.: Междунар. отношения, 2007. – 400 с.

22. Еременко В.И. Законодательство о пресечении недобросовестной конкуренции капиталистических стран /В.И. Еременко. – М.: Наука, 2007. – 169 с.
23. Ильин Ю. Д. Лекции по истории и праву Европейского Союза /Ю.Д. Ильин. – Харьков: Консум, 1998. – 156 с.
24. Інституційні форми розвитку конкурентних відносин: автореф. дис... канд. екон. наук: 08.00.01 [Електронний ресурс] / Ю.Б. Росецька; Одес. держ. екон. ун-т. — О., 2007. — 20 с.
25. Кодекс України про адміністративні правопорушення. (Станом на 2 бер. 2004 р.) / Упоряд. М. І. Хавронюк. – К.: Атіка, 2004. – 240 с.
26. Конкуренция и антимонопольное регулирование: учеб. / Под ред. А.Г.Циганова. – М.: Логос,2006. – 368 с.
27. Конституція України: із змінами, внесеними згідно із Законом України від 08.12.2004 р. №2222-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 2. – ст.44.
28. Костусев О.О. Конкурентна політика в Україні /О.О. Костусев. – К.: КНЕУ, 2006. – 310с.
29. Костусев О.О. Тенденції розвитку конкурентних відносин в економіці України / О.О.Костусев, С.Л. Вошкулат, М.В.Пугачова, А.В. Щербак // Антимонопольно-конкурентна політика: теорія і практика. Збірник наукових праць. Вип.2-К.: Фенікс, 2008. – С.4-19.
30. Костусев О.О. Структура ринків та конкурентоспроможність економіки / О.О.Костусев, В.М.Талах, А.В.Щербак // Вісник інституту економіки та прогнозування. – 2007. – С. 31-36
31. Кравченко Ю.Г. Антимонопольно-конкурентна політика: теорія та практика: збірник наукових праць / Кравченко Ю.Г. та ін. – Вип.3. – К.: Фенікс, 2009. – 260с.
32. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001р. №2341-III //Офіційний Вісник України. – 2001. – №21. – С. 1

33. Мазаракі А. Конкурентна політика: наукове забезпечення і кадри /А. Мазаракі // Конкуренція. Вісник АМКУ. – 2009. – №1. С.24-26.
34. Макконнелл Кемпбелл Р., Брю Стенли Л. Економикс: Принципы, проблемы и политика. В 2 т. / Пер. с англ. – 11-е изд. – М.: Республика, 2005. – 800 с.
35. Мальгин А. Политика ЕС в отношении европейских стран СНГ/Европейский Союз и европейские страны СНГ /А. Мальгин А. / Под ред. М .М. Наринского. – М.: Центр постсоветских исследований МГИМО (У) МИД России, 2002. – 214 с.
36. Маршалл А. Принципы экономической науки /А. Маршалл. – Т.І. – М., 2000. – С.61.
37. Методика визначення монопольного (домінуючого) становища суб'єктів господарювання на ринку: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 05.03.2002 р. № 490-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
38. Мороз В.М. Конкурентна політика як складова механізму трансформації соціально-економічного розвитку України // Механізми прийняття управлінських рішень органами державної влади щодо соціально-економічного розвитку регіонів: [моногр.] / А.О. Дегтяр, О.Ю. Амосов, В.М. Мартиненко та ін.; За заг. ред. А.О. Дегтяря. – Х.: Вид-во ХарПІ НАДУ “Магістр”, 2006. – С. 170 – 187.
39. Муравйов В. І. Правові засади регулювання економічних відносин Європейського Союзу з третіми країнами (теорія і практика): монографія /В.І. Муравйов. – К.: Академ-Прес, 2002. – 426 с.
40. Нараєвська І. С. Аналіз системи цілей антимонопольного регулювання різних управлінських рішень / І. С. Нараєвська // Фінансово-бюджетна політика в контексті соціального розвитку регіонів: міжнар. наук.-практ. конф., 10-20 березня 2009 р.: тези допов.: у 2-х т. – Дніпропетровськ : ДДФА, 2009. – Т. 1. – С. 133-134.

41. Нараєвська І. С. Проблеми монополії з точки зору недосконалої конкуренції / І. С. Нараєвська // Удосконалення механізмів державного управління та місцевого самоврядування: міжнар. наук.-практ. конф., 10 квітня 2009 р. : тези допов. – К. : ВПЦ АМУ, 2009. – С. 228-230.
42. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України / За ред. А. С. Довгерта та ін. – К.: Істина, 2006. – 928 с.
43. Опришко В.Ф. Право Європейського Союзу. Загальна частина: підручник для вищих навчальних закладів / В.Ф.Опришко, А.В.Омельченко, А.С.Фастовець. – К.: КНЕУ, 2002. – 460 с.
44. Паращук С.А. Конкурентное право (правовое регулирование конкуренции и монополии) /С.А. Паращук. – М.: Городец-издат, 2002. – 416 с.
45. Пастернак-Таранушенко Г. Конкуренция: курс лекций и практических на русском и украинском языках / Г.Пастернак-Таранушенко, В.Рожок. – К., ЦУЛ, 2002. – 322 с.
46. Портер М. Международная конкуренция: пер.с англ. /М. Портер / Под ред. и с предисловием В.Д. Щетинина. – М.: Международные отношения, 2003.- 896 с.
47. Портер М.Э. Конкуренция /М.Э. Портер / Пер. с англ. – М.: Издательский дом «Вильямс», 2009. – 495 с.
48. Портер Майкл Е. Стратегія конкуренції / М.Е.Портер / Пер. з англ. А.Олійник, Р.Скільський. – К.: Основи, 2007. – 390 с.
49. Правила розгляду справ про порушення законодавства про захист економічної конкуренції: Розпорядження Антимонопольного комітету України від 19.04.94 №5 (із наступними змінами та доповненнями) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
50. Право Европейского Союза: учебник для вузов / Под ред. С.Ю. Кашкина. – М.: Юристъ, 2002. – 925 с.

51. Про Антимонопольний комітет України: Закон України від 26.11.1993 р. із змінами, внесеними згідно із Законом України від 24.04.2007 р. №985-V //ВВР. – 2007. – №32. – ст.415.
52. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7.06.1996р. із змінами, внесеними згідно із Законом України від 18.12.2008р. №689-V1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
53. Про захист економічної конкуренції: Закон України від 11.01.2001 р. із змінами, внесеними згідно із Законом України від 16.04.2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
54. Про Основні напрямки конкурентної політики на 2002–2004 роки: Указ Президента України від 19.11.2001 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon.rada.gov.ua>
55. Про природні монополії: Закон України від 20.04.2000 р. №1682–III // Офіційний Вісник України. – 2000. – №19. – С.7.
56. Про територіальне відділення Антимонопольного комітету України: Положення затверджене розпорядженням АМК 21 лютого 2001 р.№ 32-р, із змінам та доповненнями, внесеними 8 лютого 2002 року № 23-р // Офіційний Вісник України. – 2001. – 314. – С. 622.
57. Про оптимізацію системи центральних органів виконавчої влади: Указ Президента України від 09.12.2010 р. №1085/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1085%2F2010>
58. Робинсон Дж. Экономическая теория несовершенной конкуренции /Дж. Робинсон / Пер. с англ. – М.: Прогресс, 2006. – 471 с.
59. Розвиток співробітництва Україна – Європейський Союз: Зб. матеріалів Комітету ВР України з питань Європейської інтеграції, Інститут соціально-економічних стратегій. – К.: ЦТІ «Е та Е», 2003. – 240 с.

60. Сакс Дж. Економіка перехідного періоду: Уроки для України / Дж.Сакс, О.Пивоварський / Пер. з англ. О.Пивоварський. – К.: Основи, 2006. – 345 с.
61. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов /А. Смит / Пер. с англ. – М.: Соцэкиу, 1962. – 332 с.
62. Смит Адам. Добробут націй. Дослідження про природу та причини добробуту націй /А. Смит. – К.: Port-Royal, 2008. – 684 с.
63. Тотьев К.Ю. Конкурентное право (правовое регулирование деятельности субъектов конкуренции и монополии): учебник для вузов /К.Ю. Тотьев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Изд-во РДЛ, 2003. – 480с.
64. Тотьев К.Ю. Конкурентное право: учеб. пособие /К.Ю. Тотьев / Отв. ред. О. М. Олейник. – М.: Контракт; ИНФРА-М, 2000. – 126 с.
65. Угода про застосування Статті VI Генеральної Угоди з тарифів і торгівлі 1994 р./ Результати Уругвайського раунду багатосторонніх торгівельних переговорів: Тексти офіційних документів. – К.: Вимір, 1998. – С. 157–183.
66. Удалов Т.Г. Конкурентне право: навч. посібник /Т.Г. Удалов. – К.: Школа, 2002. – 495 с.
67. Україна у 2008 році: внутрішнє і зовнішнє становище та перспективи розвитку: Експертна доповідь // Національний інститут стратегічних досліджень: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.niss.gov.ua/book/Eks_d2008/Exp2008_0.pdf
68. Фатхутдинов Р.А. Конкурентоспособность: экономика, стратегия, управление /Р.А. Фатхутдинов. – М.: ИНФРА, 2008. – 312 с.
69. Фридрих А. фон Хайек. Познание, конкуренция и свобода / Фридрих А. фон Хайек. /пер. С.Мальцевой. – СПб.: Пневма, 2007. – 288с.
70. Ходжсон Дж. Что такое институты? /Дж Ходжсон // Вопросы экономики. – 2008. – №8. – С.23.
71. Хоффманн Л. Україна на шляху до Європи / Л.Хоффманн, Ф.Мьоллерс. – К.: Фенікс, 2001. – 344 с.

72. Чемберлин Э. Теория монополистической конкуренции /Э. Чемберлин. – М.: Экономика, 2006. – 352 с.
73. Черкаський І. Б. Фінансове співробітництво України з Європейським Союзом /І.Б. Черкаський. – К.: Наук. світ, 2001. – 247 с.
74. Шнирков О.І. Конкурентна політика Європейського Союзу /О.І. Шнирков. – К.: Видавничо-поліграфічний центр „Київський університет”, 2006. – 217 с.
75. Шумпетер Й. Теория экономического развития /Й. Шумпетер. – М.: Изд-во Прогресс, 2002. – 454с.
76. Юданов Ю.А. Конкуренция. Теория и практика. учеб.-практ. Пособие /Ю.А. Юданов. – 2-е изд. испр. и доп. – М.: Ассоциация авторов и издателей «Тандем»; ГНОМ-ПРЕСС, 1998. – 384 с.
77. Commission Notice on co-operation between national competition authorities and the Commission, OJ no. C-313/3, 15 October 1997.
78. Commission Regulation (EC) No2659/2000 of 29 November 2000 on the application of Article 81(3) of the Treaty to categories of research and development agreements. Official Journal L 304, 05.12.2000. - p. 7.
79. Commission Regulation No 240/96 of 31 January 1996 on the application of Article 85(3) of the Treaty to certain categories of technology transfer agreements, O.J. [1996] L 31/2.
80. European Council Strategy 1999/CFSP on Ukraine//Bulletin EU 12 – 1999. Annexes to the Presidency conclusions (6/7). – 29 p.
81. It's a better life: How the EU's single market benefits you. – Luxemburg: European Communities, 2002. – 24p.
82. Notice on cooperation between national courts and the Commission in applying Articles 85 and 86 of the EEC Treaty. Official Journal C 39 of 13.02.1993, p. 6–11.
83. S. Turnbull, Barriers to Entry, Article 86 EC and the Abuse of a Dominant Position: An Economic Critique of European Community Competition Law, (1996) 2 E.C.L.R. – p. 97.

ДОДАТКИ

Таблиця А.1 – Пріоритети формування конкурентного середовища

№ з/п	Збір, обробка, аналіз і застосування даних щодо ринків та суб'єктів господарювання, моніторинг ринків, відповідний аналіз конкурентного середовища та політики	<p>- розробка і впровадження інструментарію оцінки ринкової та конкурентної політики; - формування єдиних підходів до моніторингу, збору та аналізу даних, необхідних для дослідження функціонування ринків та умов д-сті суб'єктів господарювання на них, як приклад, за методологією інструментарію оцінки ринків і конкурентного середовища та/або Агрегованого індексу конкурентного тиску; - формування організаційних та функціональних механізмів реагування з метою виявлення та усунення проблем конкурентного середовища на галузевому рівні; - врахування потреб Комітету в належній статистичній інформації при проведенні Державною службою статистики досліджень структурних змін в економіці України та її регіонів, демографії підприємств та зведення обсягів виробництва і реалізації промислової продукції за видами.</p>
	Зняття бар'єрів доступу на ринки, запобігання створенню нових бар'єрів; стимулювання вступу на наявні ринки нових учасників	<p>- аналіз та перегляд нормативної бази, що регулює початок та ведення підприємницької д-сті; - зміна регуляторних правил для стимулювання підприємницької та інвестиційної д-сті; - спрощення регуляторних процедур, серед яких – система видачі ліцензій та дозволів;</p> <p>- організація належного інформаційного забезпечення д-сті та роз'яснення проконкурентних правил і процедур відкриття та ведення бізнесу суб'єктам господарювання; - зменшення адміністративного тягаря для новостворених суб'єктів господарювання завдяки перегляду відповідних нормативно-правових актів, що встановлюють такі норми; - усунення бар'єрів у торгівлі та інвестиціях; - розробка ефективних процедур надання державної допомоги та державної підтримки; - запровадження оцінки впливу рішень органів влади та місцевого самоврядування на конкуренцію з метою уникнення створення додаткових та нових бар'єрів</p>

		вступу; - розробка відповідних інструментів фінансово-кредитної політики для стимулювання входження суб'єктів господарювання на нові ринки та/або розвитку своєї діяльності на існуючих.
	Унеможливлення створення перешкод для утворення/виникнення нових ринків, сприяння формуванню конкурентного середовища на ринках, що створюються	
	Створення якісної інфраструктури та забезпечення доступу до неї учасників ринкових відносин	

Примітка. Складено автором.

**Пріоритети діяльності Антимонопольного комітету України
на 2021 рік**

1. Визначення критеріїв оцінки допустимості державної допомоги суб'єктам господарювання;
2. Виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства в сфері посівного матеріалу та засобів захисту рослин;
3. Виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства на ринках банківських послуг;
4. Виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства на ринках паливно-енергетичного комплексу;
5. Виявлення та припинення порушень конкурентного законодавства на ринках продуктів харчування широкого вжитку;
6. Адвокатування та/або виявлення й припинення порушень конкурентного законодавства у сферах діяльності морських портів та вантажних залізничних перевезень;
7. Підвищення інституційної спроможності шляхом забезпечення міжнародної співпраці та нормотворчої діяльності;
8. Підвищення інституційної спроможності шляхом розробки стратегії цифрової трансформації;
9. Удосконалення функціонування органу оскарження у сфері публічних закупівель;
10. Адвокатування конкуренції на ринках лікарських засобів;
11. Адвокатування конкуренції та/або виявлення і припинення порушень конкурентного законодавства на ринках зв'язку та телекомунікацій;
12. Контроль за дотриманням конкурентного законодавства на ринках адміністративних та загальних послуг;
13. Дослідження стану конкуренції на ринках відходів, участь у створенні нормативно-правової бази;
14. Дослідження стану конкуренції на ринках будівельних матеріалів;
15. Підвищення ефективності розслідування змов під час публічних закупівель та фокусування на сфері будівництва й інфраструктури.

Рекомендації щодо вдосконалення конкурентної політики України

- розробити і прийняти Верховною Радою України загальні засади державної конкурентної політики та основні її напрями на найближчі десять років;
- розробити та законодавчо закріпити основи розвитку та підтримки малого й середнього підприємництва, що мають ґрунтуватися на засадах визначення його як структуроутворюючого та ринкоутворюючого чинника в економіці та гарантувати економічні умови його розвитку за світовими та європейськими стандартами;
- конкретизувати визначення розгалуженої системи законодавства про природні монополії шляхом зведення до рівня єдиного спеціалізованого законодавчого акту, що має діяти в системі законодавства про захист економічної конкуренції;
- розробити і впровадити нові нормативні акти щодо формування цін і тарифів на товари та послуги суб'єктів природних монополій;
- узгодити норми Цивільного і Господарського кодексів України, що регулюють майнові відносини учасників господарських товариств і загальні засади їх діяльності та розробити і прийняти спеціальний закон про акціонерні товариства;
- посилити охорону та захист промислової власності, у тому числі, щодо засобів індивідуалізації суб'єктів господарювання, їх продукції (товарі чи послуг) шляхом законодавчого визначення змісту та підстав права пріоритету використання таких об'єктів промислової власності до дня першої заявки;
- опрацювати та прийняти спеціальний закон про державні закупівлі, яким держава має підтвердити спроможність забезпечити належний правопорядок у ринковому сегменті, де реалізується інтерес держави, як замовника, на конкурсних засадах – утвердження рівноправності усіх учасників та прозорості процедур;
- створити на державному рівні дієву систему запобігання корупції у сфері надання суб'єктами державної влади, місцевого самоврядування, адміністративно-господарського управління та контролю, так званих «сервісних (платних) послуг» шляхом спрощення системи і механізмів надання «сервісних послуг» і посилення відповідальності за зловживання службовим становищем;
- одним із важливих напрямів вдосконалення конкурентної політики країни має бути планування низки заходів щодо поширення правових знань про конкурентне законодавство та діяльність АКУ, розвитку правової культури та культури конкуренції, і, що надзвичайно важливо, створення реальної державної програми підготовки в системі вищої освіти фахівців у сфері захисту конкуренції та систематичного підвищення їх кваліфікації;
- забезпечити умови функціонування громадських організацій, професійних об'єднань у сфері захисту конкуренції, які представляли б інтереси певної галузі, споживачів у сфері конкурентних відносин.

Виконав:

студент магістратури за спеціальністю
281 Публічне управління та
адміністрування заочної форми навчання
« ____ » _____ 2021 р.

Підпис

Кирилюк О.В.

Ініціали, прізвище

Науковий керівник:

доцент кафедри публічного управління та
адміністрування, д.держ.упр., доцент
« ____ » _____ 2021 р.

Підпис

Хитра О.В.

Ініціали, прізвище

Робота допущена до захисту:

професор кафедри публічного управління
та адміністрування, д.держ.упр., доцент
« ____ » _____ 2021 р.

Підпис

Щепанський Е.В.

Ініціали, прізвище